

Puolustusvaliokunta

Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp). Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- pääministeri Sanna Marin
- ulkoministeri Pekka Haavisto
- puolustusministeri Antti Kaikkonen
- sisäministeri Krista Mikkonen
- puolustusvoimain komentaja, kenraali Timo Kivinen, Puolustusvoimat
- kansliapäällikkö Hiski Haukkala, Tasavallan presidentin kanslia
- alivaltiosihteeri Kai Sauer, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Salla Sammalkivi, ulkoministeriö
- lähetystöneuvos Lauri Hirvonen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Mikko Hautala, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Antti Helanterä, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Maimo Henriksson, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Klaus Korhonen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Anne Sipiläinen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Jukka Siukosaari, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Teemu Tanner, ulkoministeriö
- puolustusasiamies Joakim Salonen, ulkoministeriö
- tietohallintojohtaja Mikko Soikkeli, puolustusministeriö
- yksikön johtaja Tarja Jaakkola, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Karoliina Honkanen, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Anu Sallinen, puolustusministeriö
- valtiosihteeri Akseli Koskela, sisäministeriö
- rajavalvonta- ja valmiusyksikön päällikkö, everstiluutnantti Jussi Napola, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Eero Kytömaa, sisäministeriö

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

- neuvotteleva virkamies Katri Niskanen, sisäministeriö
- kansainvälisten asioiden erityisavustaja Lauri Voionmaa, valtioneuvoston kanslia
- johtaja Mika Aaltola, Ulkopoliittinen instituutti
- vanhempi tutkija Matti Pesu, Ulkopoliittinen instituutti
- tutkimusjohtaja Hanna Smith, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus
- kansainvälisten suhteiden päällikkö Rasmus Hindrén, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus
- suurlähettiläs Heikki Talvitie
- valtiotieteen tohtori Pekka Visuri
- yhteiskuntatieteiden tohtori Risto Volanen

Valiokunta on lisäksi tavannut:

- Tasavallan presidentti Sauli Niinistö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Kyberturvallisuuskeskus
- Huoltovarmuuskeskus
- Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa (VNS 1/2022 vp) arvioidaan toiminta- ja turvallisuusympäristön muutosta sekä muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybridi-vaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin. Selonteko täydentää valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa (VNS 4/2020 vp), puolustuselontekoa (VNS 8/2021 vp), selontekoa sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp) sekä selontekoa EU-politiikasta (VNS 7/2020 vp).

(2) Puolustusvaliokunta keskittyy lausunnossaan arvioimaan erityisesti Suomen kansainvälistä puolustusyhteistyötä ja eri yhteistyömuotojen merkitystä uudessa turvallisuustilanteessa, kansallisen puolustuskyvyn kehittämistä sekä huoltovarmuuteen ja kyberturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä.

(3) Selonteossa todetaan, että Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuisen muutos Venäjän hyökättyä Ukraina. Venäjä on toiminnallaan osoittanut, ettei se kunnioita valtioiden suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta ja on toimillaan loukannut YK:n peruskirjaa sekä rikkonut eurooppalaista sopimusperusteista turvallisuusjärjestystä. Valiokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, Venäjän käynnistämä hyökkäyssota on vakava uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle.

(4) Selonteossa arvioidaan, että Venäjän hyökkäyksellä Ukraina on pitkäkestoisia vaikutuksia turvallisuusympäristöön Euroopassa ja Suomen lähialueilla. Euroopan ja Suomen turvallisuustilanne on vakavampi ja vaikeammin ennakoitavissa kuin kertaakaan kylmän sodan jälkeen. Va-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

liokunta toteaa, että erityisesti muutoksen pitkäkestoisuus on keskeinen peruste sille, että Suomen nykyisiä ratkaisuja, erityisesti sotilaallista liittoutumattomuutta, on perusteltua arvioida uudelleen dramaattisesti muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Näköpiirissä ei ole, että raakaa hyökkäyssotaa käyvän Venäjän kanssa pystytään normaaliin kanssakäymiseen pitkään aikaan.

(5) Selonteossa todetaan, että Venäjän vaatimukset ja sotilaalliset toimet Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin muuttamiseksi vaikuttavat myös Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen liikkumattilaan. Jännitteiden lisääntyminen heikentää myös Itämeren alueen turvallisuustilannetta ja sen ennakoitavuutta. Valiokunnan mielestä selonteossa arvioidaan perustellusti, että mahdollinen Euroopan laajuinen tai Itämeren alueella tapahtuva sotilaallinen konflikti vaikuttaisi Suomeen ja Suomen olisi vaikea pysytellä sen ulkopuolella.

(6) Valiokunta toteaa saamansa selvityksen perusteella, että Venäjän käynnistämä hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on osoittanut selvästi, että voimankäyttö on keskeinen osa Venäjän keinovalikoimaa ja maa on valmis käyttämään laajamittaista sotilaallista voimaa, myös siviilikohteita kohtaan, poliittisten päämääriensä saavuttamiseen. Valiokunta huomauttaa, että Ukrainan sota konkretisoi karulla tavalla jo ulko- turvallisuuspoliittisessa selonteossa 2020 ja puolustuselonteossa 2021 esiin nostetun huomion siitä, että Venäjän tavoitteena on etupiirijakoon perustuva turvallisuusrakenne Euroopassa.

(7) Valiokunta korostaa, että Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan kuuluu kansallisen liikkumattilan ja valintamahdollisuuksien ylläpitäminen. Tämä säilyttää mahdollisuuden liittoutua sotilaallisesti ja hakea Nato-jäsenyyttä. Ratkaisuja tarkastellaan aina reaaliajassa kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokset huomioiden. Valiokunta toteaa, että mahdollisuus hakea Nato-jäsenyyttä on ollut kirjattuna Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin vuodesta 2004 lähtien.

(8) Valiokunta näkee, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisistä tukijaloista on Venäjän aloittaman hyökkäyssodan myötä pudonnut pohja pois sekä sääntöpohjaiselta kansainväliseltä maailmanjärjestykseltä että mahdollisuudelta harjoittaa perinteistä, rakentavaa naapuruuspolitiikkaa Venäjän suuntaan. Perinteisestä ajattelumallista on jäänyt jäljelle vahva kansallinen puolustus sekä tiivis kansainvälinen puolustusyhteistyö kahden- ja monenvälisesti. Nämä tukijat eivät muuttuneessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa enää riitä, ja tämän vuoksi selonteossa tuodaan esiin erilaisia vaihtoehtoja sen suhteen, miten Suomen puolustuksen uskottavuutta voitaisiin edelleen kehittää.

(9) Kokonaisarviota tehtäessä Suomen linjasta korostuvat turvallisuuden, suvereenin päätöksenteon, liikkumattilan ja yhteiskunnan toimintakyvyn takaaminen. Selvää on, että Suomi tekee ulko- ja turvallisuuspoliittiset ratkaisunsa itsenäisesti, mutta etenkin Nato-jäsenyyksymyksessä tiivis yhteistyö Ruotsin kanssa on valiokunnan mielestä välttämätöntä.

(10) Selonteossa todetaan, että Suomen lähialueen sotilaallinen tilanne on tällä hetkellä rauhallinen eikä Suomeen kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa. Sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan tai sillä uhkaamiseen tai poliittiseen painostukseen kuitenkin varaudutaan. Selonteon mukaan Suomi varautuu myös siihen, että sotilaallista voimaa kohdistettaisiin yksinomaan

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

Suomea vastaan. Valiokunta toteaa, että sotilaallisen voiman käyttö yksinomaan Suomea vastaan on kansallisessa puolustussuunnittelussa kaikkein äärimmäisin ja haastavin skenaario.

(11) Vaikka Suomen puolustusvoimien suorituskyky on hyvä ja puolustusta on määrätietoisesti kehitetty kymmeniä vuosia, Venäjän Ukrainassa käymä sota on jälleen osoittanut, että siviilikoheteiden suojaaminen kaukovaikutteisilta aseilta on mahdoton tehtävä. Suomen turvallisuuspolitiikassa on selonteissa ollut keskeisenä tavoitteena varmistaa, ettei Suomi joudu sotilaalliseen konfliktiin, mikä korostuu muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Lyhyesti sanottuna kyse on siitä, millä puolustusjärjestelyllä saadaan aikaan suurin mahdollinen pidäkevaikutus.

Kansallisen puolustuskyvyn ja resilienssin vahvistaminen

(12) Selonteossa todetaan, että Suomi tarvitsee vahvan kansallisen puolustuskyvyn kaikissa tilanteissa ja kaikissa turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisa. Valiokunta korostaa tätä näkökulmaa: mikään puolustuspoliittisen yhteistyön syventämisen muoto tai edes Nato-jäsenyys ei voi tarkoittaa sitä, että kansallisen puolustuksen ylläpitämisestä missään olosuhteissa tingitään. Valiokunta huomauttaa, että myös Naton perustamissopimuksessa¹ on velvoite kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämisestä ja tämä kirjaus löytyy 3 artiklasta: ”Saavuttaakseen tämän sopimuksen tavoitteet tehokkaammin, sopimuspuolet, erikseen ja yhdessä, jatkuvan ja tehokkaan omien valmiuksiensa kehittämisen ja keskinäisen avun keinoin, ylläpitävät ja kehittävät omia ja yhteisiä valmiuksiaan vastustaa aseellisia hyökkäyksiä.”

(13) Suomi on panostanut kansalliseen puolustukseen pitkäjänteisesti. Valiokunta pitää hyvänä ja toimivana mallina tämän ja edellisen vaalikauden aikana omaksuttua käytäntöä siitä, että puolustuskysymyksiä käsitellään omassa selonteossa. Tämä on perusteltua myös sitä taustaa vasten, että puolustuselonteossa linjataan Suomen puolustuskyvyn ylläpitoa ja kehittämistä noin 8—10 vuoden aikajänteellä yli vaalikausien.

(14) Kaikkien kolmen puolustushaaran materiaallinen valmius on hyvä, ja julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023—2026 tehdyt mittavat lisäinvestoinnit parantavat edelleen materiaalista valmiutta, etenkin ampumatarvikkeiden osalta. Valiokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan on osoittanut Suomen puolustuskyvyn kehittämisen lähtökohdat oikeiksi. Suomalaisen puolustussuunnittelun korkeasta tasosta onkin syytä antaa erityiskiitos puolustushallinnolle. Puolustusvoimilla on esimerkiksi noin 1 500 tykistöasetta, ja tätä kautta läntisen Euroopan suurin tykistö. Valiokunta huomauttaa, että Ukrainan sota on korostanut miehittämättömien ilma-alusten nykyistä laajempaa käyttöä Puolustusvoimissa ja korkeatorjuntakyvyn merkitystä. Valiokunta kiirehtii näiden hankkeiden toimeenpanoa.

(15) Valiokunta korostaa, että korkea maanpuolustustahto ja asevelvollisuus on Suomen puolustusratkaisun perusta. Asevelvollisuusjärjestelmä tuottaa laajan reservin, jolla mahdollistetaan koko maan puolustaminen. Suomen sodan ajan 280 000 hengen vahvuudesta reserviläisiä on 95 prosenttia. Koulutettua reserviä on kaiken kaikkiaan noin 900 000 henkeä. Riittävä kertausharjoitusten määrä on ehdoton edellytys reservin osaamisen ylläpitämiseen. Valiokunta pitää hyvänä,

¹ http://atlantiseura.fi/nato/?customize_changeset_uuid=c8ac65d4-7015-437d-a210-44a4afa65289&customize_messenger_channel=preview-25

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

että julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023—2026 ollaan merkittävästi nostamassa kertausharjoitusten määrää siten, että vuosittain voidaan kouluttaa 28 000—29 000 reserviläistä. Tällä korotuksella palataan noin 10 vuoden takaiseen tasoon.

(16) Puolustusvoimien kertausharjoitustoimintaa tukee arvokkaalla tavalla vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus, johon ollaan niin ikään lisäämässä resursseja. Valiokunta toteaa, että vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus on erittäin kustannustehokasta toimintaa: muutaman miljoonan euron budjetilla Maanpuolustuskoulutusyhdistys voi järjestää vuosittain 100 000 koulutuspäivää. Sujuva ja tarkoituksenmukainen lainsäädäntö on edellytys MPK:n toiminnalle. Valiokunta kiirehti lakihanketta, jonka tarkoituksena on mahdollistaa nykyistä laajemmin Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen ampuma-aseiden käyttäminen Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen järjestämässä koulutuksessa. Mahdollisen EU:n lyijyasetuksen voimaantulo ei saa heikentää reserviläisjärjestöjen ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä ja harjoitustoimintaa. MPK:n ja reserviläisjärjestöjen toiminta tulee huomioida osaksi ennalta ehkäisevää sotilaalista puolustuskykyä ja -ratkaisua.

(17) Keskeisen tärkeää koko yhteiskunnallisen varautumisen kannalta on myös turvallisuusviranomaisia koskevan yhteistyön ja lainsäädännön kehittäminen. Valiokunta arvioi perusteellisesti Puolustusvoimien, poliisin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyön tiivistämistä puolustuselonteosta antamassaan mietinnössä (PuVM 4/2021 vp, kappaleet 28—40) ja sisäisestä turvallisuudesta antamassaan lausunnossa (PuVL 8/2021 vp, kappaleet 15—21). Valiokunta korostaa, että mikäli keskeisten sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden alalla toimivien viranomaisten resurssit ovat jollain toimijalla puutteelliset, tällä on merkittävä negatiivinen vaikutus myös muiden turvallisuusviranomaisten toimintakykyyn vastata erilaisiin uhkiin. Kyse on kokonaisuudesta, jossa ei saa olla yhtään heikkoa lenkkiä.

(18) Valiokunta painottaa, että Suomi tarvitsee vahvan kansallisen puolustuskyvyn myös jatkossa kaikissa tilanteissa ja kaikissa turvallisuuspoliittisissa ratkaisuissa. Korkea maanpuolustustahto on välttämätön reunaehto sille, että reserviläisjärjestelmään perustuva puolustusjärjestelmä myös käytännössä toimii. Ukraina on hyvä esimerkki siitä, että resursseiltaan alivoimainen puolustaja pystyy tuottamaan merkittäviä tappioita hyökkäjälle, kun usko omaan asiaan on vahva.

(19) Perustuslain 127 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Suomen puolustusjärjestelmää on kehitettävä tavalla, joka mahdollistaa naisille entistä paremmat mahdollisuudet osallistua maanpuolustuksellisiin tehtäviin.

(20) Valiokunta toteaa, että nykyisen, sotilaalliseen liittoutumattomuuteen perustuvan linjan jatkaminen ilman merkittäviä lisäpanostuksia puolustukseen ei ole perusteltua. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Ruotsissa on tehty samansuuntainen arvio. Valiokunta toteaa, että Suomen puolustusmenojen BKT-osuus on vuonna 2023 Nato-kriteerein arvioituna noin 2,2 prosenttia, euromääräisesti 5,7 miljardia euroa.

(21) Kansantaloudellisesti ei ole kestävää, että puolustusmenoja tästä tasosta enää oleellisesti kasvatettaisiin. Sotilaallisesti liittoutumattomana maana Suomen olisi kuitenkin näin tehtävä, jotta kynnyksestä aseellisen voiman käyttöön Suomea kohtaan saataisiin edelleen kasvatettua. Valio-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

kunta huomauttaa, että puolustusbudjetin merkittäväkään kasvattaminen ei kuitenkaan takaa sitä, että riittävä pidäkevaikutus saataisiin aikaan. Sota Ukrainassa on lisäksi osoittanut, että ydinaseilla uhkaaminen on mahdollistanut Venäjälle toimintavapauden konventionaalisessa sodankäynnissä ilman pelkoa lännen suorasta osallistumisesta Ukrainan tukemiseen. Sotilaallisesti liittoutumattomana maana sama asetelma koskee myös Suomea.

Kansainvälisen puolustusyhteistyön merkitys Suomen puolustukselle

Euroopan unionin merkitys puolustustoimijana

(22) Selonteossa todetaan, että Euroopan unioni on Suomen tärkein viitekehys sekä arvo- ja turvallisuusyhteisö ja että Suomi vastaa Venäjän toimiin osana unionia. Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan seurauksena EU-Venäjä-suhde on syvästi vaurioitunut ja on entistä vaikeammin hallittavissa. Venäjä on lisännyt Suomen ja kaikki muut EU-maat niin sanotulle epäyhtävällisten valtioiden listalle. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että EU-maiden ja Venäjän välisten suhteiden kylmä kausi tulee kestämaan pitkään huolimatta siitä, mitä Ukrainan sodassa lopulta tapahtuu. EU on Venäjän näkökulmasta sille vihamielisten maiden muodostama organisaatio.

(23) EU:n merkitys ulko-, turvallisuus- ja puolustustoimijana on Ukrainan sodan aikana vahvistunut, ja EU on osoittanut huomattavaa yhtenäisyyttä ja yksimielisyyttä ennen kaikkea taloudellisen voiman käyttäjänä ja sanktiopolitiikassa. Erittäin merkittävä EU-päätös oli myös Ukrainan aseellinen tuki niin sanotun Euroopan rauhanrahaston (European Peace Facility) kautta. Ukrainalle annetun aseellisen tuen arvo on tähän asti ollut noin 1,5 miljardia euroa. EU tukee Ukrainaa myös monin muin tavoin, kuten taloudellisesti ja kyberuhkien torjunnassa. EU-maat tukevat Ukrainaa myös kahdenvälisesti.

(24) Valiokunta pitää erittäin hyvänä sitä, että EU on ottanut sodan syttymisen jälkeen selvästi aiempaa näkyvämpää roolia myös puolustuspoliittisena toimijana. Selonteossa asia todetaan siten, että EU:lla on tärkeä rooli eurooppalaisen puolustusyhteistyön mahdollistajana ja laajan turvallisuuden toimijana. Valiokunta yhtyy tähän arvioon ja näkee EU:n tuoman lisäarvon olevan merkittävää erityisesti erilaisiin kyber- ja hybridiuhkiin vastaamisessa. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä, että se on arvioinut EU:n puolustusolottuvuuden keskeisiä aloitteita (pysyvä rakenteellinen yhteistyö, puolustuksen vuosittainen arviointiprosessi, Euroopan puolustusrahasto ja strateginen kompassi) perusteellisesti EU-selonteosta antamassaan lausunnossa (PuVL 3/2021 vp).

(25) Maaliskuussa 2022 hyväksytty EU:n strateginen kompassi² on kattava ja konkreettinen strategia-asiakirja, jossa linjataan unionin puolustusyhteistyön kehittämistä. Se sisältää tavoitteita yhteistyölle sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseksi, kriisinsietokyvyn vahvistamiseksi, EU:n nopean toiminnan ja kriisinhallinnan tehostamiseksi, sotilaallisen liikkuvuuden parantamiseksi sekä EU:n yhteisen strategisen kulttuurin ja yhteistoimintakyvyn parantamiseksi. EU:n nopeaa toimintaa kehitetään vuoteen 2025 mennessä siten, että jäsenmaiden suorituskykyjen pohjalta voidaan muodostaa enintään 5 000 sotilaan nopean toiminnan kyky.

2 https://www.defmin.fi/ajankohtaista/eu_n_strateginen_kompassi#3ff76c6b

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

(26) Naton rooli EU:n keskeisenä kumppanina ja transatlanttinen yhteistyö on huomioitu strategisessa kompassissa kattavasti. EU-Nato-suhdetta käsitellään laaja-alaisesti, ja yhteistyöaloina huomioidaan resilienssi, hybridiuhkat, avaruus, merellinen turvallisuus, uudet teknologiat sekä sotilaallinen liikkuvuus. Asiakirjassa esitetään toive EU:n ja Naton uuden yhteistyöjulistuksen al-lekirjoittamiseksi. Valiokunta toteaa, että strategisessa kompassissa ei ehdoteta EU:n kehittämistä yhteisen puolustuksen organisaatioksi.

(27) Valiokunta pitää erittäin tärkeänä toimivaa ja läheistä EU-Nato-yhteistyösuhdetta. Molemmilla organisaatioilla on omat vahvuutensa. Ukrainan sotilaallinen ja taloudellinen tukeminen ja Venäjän sanktiointi on hyvä ja konkreettinen esimerkki organisaatioiden välisestä tiiviistä yhteistyöstä ja myös siitä, mitä tällä yhteistyöllä voidaan saavuttaa.

EU:n avunantolauseke

(28) Suomessa puolustuksesta puhuttaessa tarkoitetaan aluepuolustusta tai maanpuolustusta, kun taas muualla unionialueella EU-puolustuksen kehittämällä tarkoitetaan pitkälti kykyä kriisinhallintaoperaatioiden käynnistämiseen unionialueen ulkopuolella. Asiaa koskeva kirjaus (artikla 42.1.) EU:n perussopimuksissa kuuluu seuraavasti: "Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on erottamaton osa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Se turvaa unionin operatiivisen toimintakyvyn, joka perustuu siviili- ja sotilasvoimavaroihin. Unioni voi käyttää niitä unionin ulkopuolella toteutettaviin tehtäviin huolehtiakseen rauhanturvaamisesta, konfliktinestosta ja kansainvälisen turvallisuuden lujittamisesta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden mukaisesti. Nämä tehtävät toteutetaan jäsenvaltioiden käyttöön asettamia voimavaroja käyttäen."

(29) Valiokunta toteaa, että EU ei ole yhteisen puolustuksen organisaatio eikä siitä olla sellaista myöskään kehittämässä. Päällekkäisten rakenteiden luominen Euroopan unioniin ei ole poliittisesti tai taloudellisesti tarkoituksenmukaista. Unionimaista 21/27 kuuluu Natoon, ja EU:n Nato-maat toteuttavat yhteisen puolustuksen jatkossakin Naton kautta. EU:lla ei myöskään ole yhteisiä komento- tai joukkorakenteita eikä sotilaallista puolustus suunnittelua jäsenmaiden puolustamiseksi. Valiokunta huomauttaa, että Naton ensisijaisuus yhteisen puolustuksen toteuttajana on selvästi todettu myös unionin avunantolausekkeessa eli 42.7. artiklassa: "Jos jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, muilla jäsenvaltioilla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 51 artiklan mukaisesti. Tämä ei vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen. Tämän alan sitoumusten ja yhteistyön on oltava Pohjois-Atlantin liiton puitteissa tehtyjen sitoumusten mukaisia, ja Pohjois-Atlantin liitto on jäseninä oleville valtioille edelleen niiden yhteisen puolustuksen perusta ja sitä toteuttava elin."

(30) EU:n yhteisen puolustuksen artikla on toimeenpantu vain kerran: Ranska pyysi siihen vedoten apua Pariisin vuoden 2015 terrori-iskujen jälkeen. Pyynnön seurauksena Suomi muun muassa lisäsi rauhanturvaajiansa määrää Libanonissa UNIFIL-operaatiossa, ja näin Ranska pystyi vetämään operaatiosta omia sotilaitaan kotimaahan terrorisminvastaisiin tehtäviin. EU:n avunantolauseketta tarkasteltaessa on huomattava, että se sitoo suoraan unionimaita kahdenväliseen apuun, eikä EU:n poliittis-sotilaallisilla elimillä ole avunannossa virallista roolia EU:n perussopimusten mukaan (vrt. Naton art 5:n aktivointi 30 Nato-maan yhteisellä päätöksellä). Käy-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

tännössä sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneen unionimaan tilannetta varmasti käsiteltäisiin Brysselissä myös EU-rakenteissa.

(31) Valiokunta toteaa, että Ukrainan sota on huomattavasti tiivistänyt EU-maiden keskinäistä solidaarisuutta. Tämä solidaarisuus näkyy myös EU:n avunantolausekkeen uskottavuuden korostumisena. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan avunantolausekkeella olisi tosiasiallista merkitystä tilanteessa, jossa unionimaa joutuisi sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi. Ottaen huomioon sen, että EU:n ulkopuolista Ukrainaa tuetaan mittavalla puolustusmateriaalituella, hyökkäyksen kohteeksi joutuneen unionimaan saama tuki olisi vieläkin laajempaa. Valiokunta katsoo, ettei EU:n avunantolausekkeen merkittävin ongelma olekaan se, etteikö se sisältäisi konkretiaa, vaan sen riittävyys ennalta ehkäisevänä, sotilaallista hyökkäyskynnystä nostavana tekijänä. EU:n avunantolauseke ei rinnastu Naton yhteisen puolustuksen velvoitteeseen.

Suomen Nato-kumppanuus

(32) Suomi liittyi Naton rauhankumppanuusohjelmaan vuonna 1994 ja kumppanuuden suunnittelu- ja arviointiprosessiin (Planning and Review Process, PARP) vuonna 1995. Nato-kumppanuusyhteistyötä on tehty lähes 30 vuotta, ja tänä aikana Suomesta on tullut Naton läheisin kumppani yhdessä Ruotsin kanssa. Nato-yhteensopivuudesta kertoo se, että kaikki Suomen ostama puolustusmateriaali on jo vuosia ollut Nato-yhteensopivaa. PARP-prosessin kautta on kehitetty Puolustusvoimien operatiivista yhteensopivuutta Naton kanssa kumppanuustavoitteiden (Partnership Goals) kautta. Kumppanimaana Suomi on lähettänyt kansallisia asiantuntijoita Naton sihteeristöön ja yhteysupseereita kaikkiin keskeisiin esikuntiin.

(33) Suomi on ollut Nato-johtoisissa kriisinhallintaoperaatioissa Balkanilla ja Afganistanissa mukana vahvalla panoksella johtaen muun muassa 2000-luvun alussa kautta aikain ensimmäisenä kumppanimaana monikansallista Nato-prikaatia Kosovossa. Suomi ja Ruotsi ovat vuodesta 2014 alkaen olleet mukana laajennettujen mahdollisuuksien EOP-kumppanuudessa (Enhanced Opportunities Partnership). EOP-kumppaneita ovat Suomen ja Ruotsin lisäksi Georgia, Jordania, Australia ja Ukraina. Venäjän hyökätessä Ukrainaan kumppanimaat Suomi ja Ruotsi aktivoivat Naton kanssa niin sanotun vahvistetun vuorovaikutuksen menettelyn. Järjestelyn myötä tiedonvaihto Suomen, Ruotsin ja Naton välillä on edelleen tiivistynyt.

(34) Suomi on kehittänyt Nato-kumppanuutta omista lähtökohdistaan ja hyödyntänyt Naton tarjoamia kumppanuustyökaluja ja yhteistyöohjelmia Suomen puolustuksen vahvistamisessa. Valiokunta toteaa, että läheinenkään kumppanuusyhteistyö Naton kanssa ei kuitenkaan anna minikäänlaisia turvatakuuta, ja artiklan 5 mukaiset turvatakuut on tarkoitettu vain Nato-maille. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä siihen, että Ukrainakin kuului EOP-maiden joukkoon, mutta sillä ei ollut mitään pidäkearvoa Venäjän hyökätessä Ukrainaan.

Kahden- ja monenvälinen puolustusyhteistyö

(35) EU- ja Nato -yhteistyön lisäksi tärkeä monikansallinen yhteistyömuoto on Pohjoismaiden välinen niin sanottu Nordefco-puolustusyhteistyö, jonka rakenteet luotiin vuonna 2009. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön näkyvin ja konkreettisin ilmenemismuoto on Ruotsin, Suomen ja Norjan rajat ylittävä ilmavoimayhteistyö, jossa eri maiden ilmavoimat harjoittelevat säännönmu-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

kaisesti keskenään. Tämä niin sanottu CBT-toiminta (Cross-Border Training) on valiokunnan mielestä hyvä esimerkki käytännönläheisestä yhteistyöstä, joka hyödyttää kaikkia osapuolia.

(36) Suomen kansainvälistä puolustusyhteistyötä on viime vuosina aktiivisesti laajennettu kahden- ja monenvälisen puolustusyhteistyön verkostolla, jossa keskeisten kumppaneiden kanssa on laadittu erilaisia puolustusyhteistyön puiteasiakirjoja.³ Viime vaalikauden alussa Suomella oli määräaikainen aiesopimus puolustusyhteistyöstä vain Viron ja Puolan kanssa ja vaalikauden loppuessa pysyviä kahdenvälisiä puolustusyhteistyöjärjestelyitä oli yhdeksän: Ruotsi, Norja, Yhdysvallat, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Puola, Viro ja Japani. Lisäksi Suomi, Ruotsi ja Yhdysvallat solmivat vuonna 2018 kolmikantajärjestelyn, ja vuonna 2020 vastaava järjestely tehtiin Suomen, Ruotsin ja Norjan kesken.

(37) Valiokunta toteaa, että eri puiteasiakirjoissa (Stament of Intent, Framework Document tai Memorandum of Understanding maasta riippuen) kuvatut yhteistyömuodot ovat pitkälti identtisiä. Käytännössä asiakirjat mahdollistavat tiiviimmän yhteistyön esimerkiksi harjoitustoiminnassa, puolustuspoliittisessa dialogissa, tutkimus- ja kehitystyössä, materiaaliyhteistyössä, kriisinhallintaoperaatioissa sekä yhteistyössä tiedustelun, tilannekuvan ja ennakkovaroituksen saralla.

(38) Asiakirjat eivät sido osapuolia oikeudellisesti eivätkä sisällä maiden välisiä puolustusittoumuksia. Valiokunta painottaa, että Suomen puolustus suunnittelussa ei näin ollen voida kriisitilanteessa laskea mitään näiden oikeudellisesti ei-sitovien sopimusjärjestelyjen varaan. Sen sijaan aiesopimuksilla on merkittävä ohjaava vaikutus siihen, miten Suomi on viime vuosina konkreettisesti tehnyt kansainvälistä puolustusyhteistyötä ja mitä tällä yhteistyöllä tavoitellaan.

(39) Valiokunta pitää välttämättömänä, että Suomi hyödyntää maksimaalisesti eri kumppaneiden kanssa solmittujen yhteistyöjärjestelyjen mahdollisuudet myös jatkossa ja tarkastelee ennakkoluulottomasti mahdollisuuksia syventää yhteistyötä entisestään. Valiokunta korostaa, että kansainväliseen puolustusyhteistyöhön osallistumisen keskeisen kriteerin tulee olla se, miten yhteistyö tukee Suomen kansallisen puolustuksen suorituskykyjen kehittämistä. Nykyisestä laajasta yhteistyöverkostosta selviävät ajan kuluessa ne yhteistyömuodot ja maat, joiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä on eniten lisäarvoa Suomen puolustuskyvyn kehittämiseksi.

(40) Kahden- ja kolmenvälisen järjestelyjen lisäksi Suomi on liittynyt Saksan (kehysvaltioryhmä/2018), Ranskan (EI2/2018) ja Ison-Britannian (JEF/2017) vetämiin monikansallisiin yhteistyöhankkeisiin. Valiokunta pitää kaikkia näitä yhteistyömuotoja tärkeinä ja näkee niiden myös täydentävän toisiaan. Yhteistyömuodoista operatiivisin on Ison-Britannian vetämä Joint Expeditionary Force -hanke, jossa ovat mukana Pohjoismaat, Baltian maat, Iso-Britannia ja Hollanti. JEF-yhteistyöhön liittyvä harjoitustoiminta on viime vuosina tiivistynyt, ja valiokunta pitää tätä positiivisena kehityskulkuna. Britannia on Euroopan kyvykkäimpiä sotilaallisia maita, ja toiminta samanmielisten maiden kanssa JEF-kehikossa tarjoaa mahdollisuuksia yhteistyön edelleen syventämiseen.

³ https://www.defmin.fi/vastuualueet/kansainvalinen_puolustusyhteistyo/kansainvaliset_sopimukset#3ff76c6b

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

(41) Valiokunta toteaa, että nyt tehtävän kansainvälisen puolustusyhteistyön rooli Suomen puolustuspolitiikassa muuttuu merkittävästi, mikäli Suomi liittyy Natoon. Suomen Nato-jäsenyys johtaisi siihen, että liittokunnan rakenteiden ulkopuolella harjoitetulla sotilaallisella yhteistyöllä tavoiteltaisiin ennen kaikkea yhteisen puolustuksen tehokkaampaa toimeenpanoa. Yhteistyön avulla luotaisiin myös vaihtoehtoja sen varalle, että Naton konfliktiajan toiminta jostain syystä hidastuisi. Puolustusyhteistyöllä on mahdollista hakea tiettyjen valtioiden ja maaryhmien intresseihin ja tarpeisiin räätälöityjä ratkaisuja ilman koko liittokunnan toimintaan väistämättä liittyvää kankeutta. Suomen näkökulmasta yhteistyön edelleen kehittäminen Pohjoismaiden, Yhdysvaltain, Ison-Britannian, Ranskan ja Saksan kanssa on välttämätöntä.

(42) Valiokunta toteaa, että Yhdysvaltain kehitys voi vaikuttaa ajan myötä siihen, että transatlanttisen linkin merkitys voi heiketä. Siksi on valiokunnan mielestä erittäin tärkeää, että eurooppalaiset Nato-maat panostavat yhä enemmän omaan puolustukseensa ja myös Euroopan unionin yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Esimerkiksi Saksassa tehdyt merkittävät puolustuspäätökset tulevat selkeästi vahvistamaan Naton eurooppalaista pilaria tulevina vuosina.

Ruotsin ja Yhdysvaltain merkitys Suomen puolustuspoliittisina kumppaneina

(43) Ruotsi on puolustuspolitiikassa Suomen tärkein kahdenvälinen kumppani. Puolustusyhteistyö Ruotsin kanssa kattaa rauhan ajan, kriisiajan, konfliktit ja sodan ajan. Puolustusyhteistyön syventämiselle ei aseteta ennakkoon rajoitteita, ja tavoitteena on luoda Suomen ja Ruotsin sotilaalliselle yhteistoiminnalle ja yhteisille operaatioille pysyvät edellytykset, jotka ovat voimassa kaikissa olosuhteissa. Yhteistyön kehittämistä ohjaa vuonna 2018 solmittu yhteisymmärryspöytäkirja.⁴ Pöytäkirjassa todetaan yksiselitteisesti, että kyse ei ole yhteisen puolustuksen velvoitteesta Suomen ja Ruotsin välillä (Section 2, kohta 3).

(44) Valiokunta toteaa, että Suomen ja Ruotsin välinen puolustusyhteistyö on merkittävästi laajentunut viime vuosina, ja sitä tekevät nykyään kaikki puolustushaarat. Yhteistyön tiivistäminen kahdenväliseksi puolustusliitoksi vaatisi valtiosopimuksen laatimista, eikä tällaisen askeleen tekemistä ole nähty mahdolliseksi kummassakaan maassa. Valiokunta huomauttaa, että vaikka valtiosopimustasoinen järjestely maiden kesken saataisiinkin aikaiseksi, Suomen ja Ruotsin yhteenlaskettuja puolustuksellisia resursseja ei ole arvioitu sellaisiksi, että saataisiin luotua riittävä pidäke ja kynnyks. Ollakseen uskottava järjestely vaatisi välttämättä isojen Nato-maiden osallistumista yhteistyöhön, eikä sen paremmin keskeisillä eurooppalaisilla Nato-mailla kuin Yhdysvalloillakaan ole halua tai mielenkiintoa kehittää ohi Nato-rakenteiden turvatakuujärjestelyitä yksittäisten maiden tai maaryhmien kanssa.

(45) Yhdysvallat on Ruotsin ohella Suomen puolustushallinnon merkittävin kahdenvälinen yhteistyökumppani. Yhteistyö on tärkeää sekä puolustuspolitiikan, sotilaallisen suorituskyvyn kehittämisen että kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisen kannalta. Puolustuspoliittisella yhteistyöllä ylläpidetään ja vahvistetaan kahdenvälisiä suhteita puolustushallintojen välillä, mikä antaa pohjan myös muulle puolustusalan yhteistyölle. Suomen puolustusvoimil-

⁴ <https://www.government.se/49fadf/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/2018/mou-finnish-swedish-defence-cooperation-20180625.pdf>

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

la on yhteys- ja vaihtopuseereita Yhdysvaltain asevoimien komentorakenteissa. Lisäksi suomalaisia upseereita opiskelee Yhdysvaltain asevoimien koulutuslaitoksissa.

(46) Kahdenvälinen puolustusmateriaalialan yhteistyö Yhdysvaltain kanssa on Suomen puolustusvoimille elintärkeää tiettyjen teknologista huippuosaamista sisältävien asejärjestelmien näkökulmasta. Yhdysvallat on johtava nykyaikaisen puolustusteknologian valmistaja ja kehittäjä. Yhdysvaltain kanssa tehtävän puolustusmateriaaliyhteistyön tärkein tavoite on varmistaa kansallisen puolustuskyvyn edellyttämän nykyaikaisen puolustusmateriaalin saanti ja turvata huoltovarmuus kriisitilanteessa.

(47) Valiokunta toteaa, että Suomen ja Yhdysvaltain välinen kahdenvälinen puolustuspoliittinen suhde on ollut jo pitkään erittäin tiivis. Yhteistyö Yhdysvaltain kanssa syveni oleellisesti 1990-luvun alussa, kun Suomi osti 64 F-18-hävittäjää. Joulukuussa 2021 tehty päätös korvata vanheneva Hornet-kalusto F-35-hävittäjillä mahdollistaa yhteistyösuhteen syventämisen entisestään.

(48) Sotilaallisessa konfliktissa odotusarvona olisi, että Suomi saisi Yhdysvalloilta erityisesti merkittävää materiaalista ja tiedustelutukea. Valiokunta toteaa, että syvällinenkään kahdenvälinen suhde ilman Yhdysvaltain kongressin hyväksymiä turvatakuita ei kriisitilanteessa kuitenkaan takaa, etteikö Suomea vastaan voisi kohdistaa aseellista voimaa.

NATO

Nato järjestönä

(49) Nato on vuonna 1949 perustettu yhteisen puolustuksen järjestö, jonka tehtävänä on taata jäsenmaidensa vapaus ja turvallisuus poliittisin ja sotilaallisin keinoin. Perustamissopimuksen ydin on sen viides artikla, jolla jäsenmaat sitoutuvat keskinäisen avunannon velvoitteeseen: "Sopimuspuolet sopivat siitä, että aseellista hyökkäystä yhtä tai useampaa sopimuspuolta vastaan Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa on pidettävä hyökkäyksenä niitä kaikkia vastaan, ja tämän seurauksena ne sopivat, että jos tällainen aseellinen hyökkäys tapahtuu, kukin niistä harjoittamalla erillistä tai yhteistä Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 51 artiklassa tunnustettua puolustautumisoikeutta auttaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta sopimuspuolta tai hyökkäyksen kohteeksi joutuneita sopimuspuolia ryhtymällä välittömästi, yksin tai yhdessä toisten sopimuspuolten kanssa, sellaiseen toimintaan, jonka se arvioi tarpeelliseksi, mukaan lukien aseellisen voiman käytön, tarkoituksenaan palauttaa Pohjois-Atlantin alueen turvallisuus ja ylläpitää sitä. Jokaisesta aseellisesta hyökkäyksestä ja kaikista toimenpiteistä, joihin sen seurauksena on ryhdytty, on ilmoitettava välittömästi turvallisuusneuvostolle. Kyseiset toimenpiteet on lopetettava, kun turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi ja ylläpitämiseksi."

(50) Syyskuun 11. päivän terrori-iskut vuonna 2001 Yhdysvaltain maaperällä johtivat Naton neuvoston kautta aikain ensimmäiseen päätökseen soveltaa Pohjois-Atlantin sopimuksen viidettä artiklaa. Hyökkäys yhtä jäsentä vastaan katsottiin Naton neuvoston 12.9.2001 tekemällä päätöksellä hyökkäykseksi kaikkia vastaan.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

(51) Naton 5 artiklaa ei ole testattu tilanteessa, jossa Natoon kuuluva maa joutuu sotilaallisen voimankäytön kohteeksi. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että Yhdysvallat tulee vastaamaan Nato-sitoumuksistaan. Syy tähän on selvä: jos artiklan 5 mukaisiin sitoumuksiin ei voi tosipaikan tullen luottaa, Yhdysvaltain globaali turvakuuverkosto menettää uskottavuutensa. Yhdysvallat on Aasiassa antanut kirjalliset turvatakuut usealle maalle, muun muassa Etelä-Korealle ja Japanille⁵, ja maat odottavat saavansa Yhdysvalloilta tukea kriisitilanteessa Kiinan ja Pohjois-Korean muodostamaa uhkaa vastaan. Nato-turvatakuiden uskottavuuden petäessä myös nämä sopimusjärjestelyt menettäisivät merkityksensä.

(52) Washingtonin sopimus on vuosikymmenten aikana osoittautunut kestäväksi ja joustavaksi. Nato luotiin yhteistä puolustusta ja yhteistä uhkaa varten, ja se toimi neljän vuosikymmenen ajan menestyksellisesti joutumatta koskaan käyttämään sotilaallista voimaa. Neuvostoliiton ja Varsovan liiton muodostama uhka oli konkreettinen ja selkeä. Naton strategian keskeinen ulottuvuus oli tuolloin vahvan puolustuskyvyn synnyttämässä pelotevaikutuksessa.

(53) Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hajoamisen jälkeen Nato oli aktiivinen toimija sotilaallisessa kriisinhallinnassa Bosniassa ja Kosovossa sekä Afganistanissa. Valiokunta toteaa, että Naton mielenkiinto kestoiltaan pitkiin ja laajuudeltaan mittaviin kriisinhallintatehtäviin on Afganistanin (2002—2021) operaation kokemusten jälkeen vähäinen. Lisäksi erityisesti Krimin miehityksestä vuonna 2014 alkanut ajanjakso ja nyt käynnissä oleva Ukrainan sota ovat korostaneet Naton ydintehtävän, yhteisen puolustuksen velvoitteen merkitystä ja tärkeyttä suhteessa sotiliiton muihin tehtäviin, kuten kriisinhallintaan tai kumppanuusverkoston ylläpitämiseen.

(54) Nato on kansainvälinen järjestö, joka kehittää jäsenvaltioidensa ja kumppaneidensa sotilaallista yhteistoimintakykyä standardein, toimintaohjein ja harjoituksin. Se tarjoaa joukkosuunnittelun ja johtamisjärjestelmän, joita ilman vaativat kansainväliset kriisinhallintaoperaatiot eivät olisi mahdollisia. Jatkuvasti muuttuvassa kansainvälisessä tilanteessa on Naton toiminnassa yhä kasvava merkitys myös tiiviin dialogin ylläpitämisellä ja yhteistyöllä sellaisten maiden ja alueellisten maaryhmittymien kanssa, jotka ovat Euroopan turvallisuuspolitiikan kannalta merkittäviä.

(55) Naton tehtävät määritellään strategisessa konseptissa, jota uudistetaan aika ajoin turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten mukaisesti. Naton nykyinen strateginen konsepti on vuodelta 2010 ja Madridin huippukokouksessa kesäkuun 2022 lopussa on määrä hyväksyä liittokunnalle uusi konsepti. Vuoden 2010 strategisessa konseptissa⁶ oli kirjaus siitä, että Venäjän kanssa tavoitellaan strategista kumppanuutta (kpl 33). Nyt uudistettavassa konseptissa Venäjää koskevat kirjaukset tulevat olemaan täysin erilaiset Ukrainan sodan takia. Ydinaseista vuoden 2010 konsepti linjaa, että Nato pysyy ydinaseiliittona niin kauan kuin ydinaseita on olemassa (kappaleet 17—18), eikä tämä tulokulma tule muuttumaan uudessa strategisessa konseptissa.

(56) Yhdysvalloilla on tällä hetkellä viidessä liittolaismaassa (Saksa, Italia, Turkki, Hollanti ja Belgia) Naton puolustustoimia varten korvamerkittyjä Yhdysvaltain taktisia ydinaseita, joiden merkitys on viime vuosikymmeninä ollut pitkälti symbolinen. Valiokunnan kuulemien asiantun-

5 <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>

6 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

tijoiden mukaan Yhdysvallat ei ole osoittanut mitään intressiä sijoittaa ydinaseita uusiin Nato-maihin.

(57) Valiokunta toteaa, että Naton ydinasepolitiikka ohjaa käytännössä Nato-maiden toimintaa suhteessa erilaisiin ydinaseriisuntafoorumeihin. Yksikään Nato-maa ei ole liittynyt ydinkielto-sopimukseen. Toisaalta Nato-maissa on kriittistä keskustelua ydinaseiden roolista, ja moni Nato-maa on aktiivinen toimija tämän aihepiirin keskusteluissa. Valiokunnan mielestä on luontevaa, että Suomi mahdollisena Nato-maa jatkaisi korkeaa profiiliaan eri aseriisuntakysymyksissä, myös ydinaseriisunnan osalta, Naton ydinasepelotetta kuitenkaan kyseenalaistamatta.

(58) Naton yhteinen puolustus perustuu integroituun sotilaalliseen komentorakenteeseen, yhteiseen puolustus suunnitteluprosessiin ja harjoituksiin. Nämä järjestelyt varmistavat, että Nato myös kykenee puolustamaan jäsenmaitaan, mikäli tarve sille ilmenee. Kaikki Naton päätökset tehdään yhdessä konsensuksen perusteella, eli päätöksen syntyminen edellyttää, ettei yksikään jäsenmaa sitä vastusta.

(59) Naton tärkein päätöksentekoeelin on Pohjois-Atlantin neuvosto (North Atlantic Council, NAC), joka koostuu kaikkien liittokunnan jäsenten edustajista suurlähettiläiden, ministereiden tai valtioiden ja hallitusten päämiesten tasolla. Jokainen jäsenmaa osallistuu päätöksentekoon tasarvoisesti riippumatta jäsenen koosta tai poliittisesta, sotilaallisesta tai taloudellisesta voimasta. Toisaalta on selvää, että Yhdysvallat on suurten voimavarojensa vuoksi Naton jäsenenä ensimmäinen vertaistensa joukossa, ja Washingtonin näkemyksillä on merkittävä painoarvo Naton päätöksenteossa. Yhdysvaltain mukanaolo tuo Natolle ylivoimaiset sotilaalliset voimavarat. Yhdysvaltojen puolustusmenot ovat yli kaksi kertaa suuremmat kuin muiden liittolaisten yhteenlasketut puolustusmenot. Nato-maiden puolustus nojaakin monilta keskeisiltä osin Yhdysvaltojen voimavaroihin, viime kädessä Yhdysvaltain ydinaseisiin.

(60) Natolla ei ole muita omia operatiivisia joukkoja kuin ne, jotka jäsenmaat ovat osoittaneet sille. Nato odottaa jäseniltään tietynasteista panostusta liittokunnan yhteisiin tarpeisiin, minkä ohella kukin jäsenmaa voi ylläpitää sellaista kansallista puolustusjärjestelmää kuin parhaaksi katsoo. Asevelvollisuusjärjestelmän ylläpitäminen Nato-Suomessa ei näin ollen olisi ongelma. Valiokunta toteaa, että Nato-maissa kattava, yleinen asevelvollisuus on käytössä Turkissa ja Kreikassa.

(61) Krimin laitton liittäminen Venäjään vuonna 2014 pakotti Naton tarkastelemaan itäisiä jäsenmaita koskevia puolustus suunnitelmiaan. Vuoden 2016 jälkeen Nato on perustanut neljä pientä monikansallista taisteluosastoa Baltian maihin ja Puolaan. Maaliskuussa 2022 Nato päätti asettaa lähivuosina uudet osastot Unkariin, Slovakiaan, Bulgariaan ja Romaniaan. Saadun selvityksen mukaan näiden osastojen saaminen liittokunnan itäisiin maihin on vaatinut niiden nykyisiltä ja tulevilta isäntämailta vuosien vaikuttamistyön sotilasliiton rakenteissa. Kuvaavaa on, että Baltian maat liittyivät Natoon 2004 ja saivat monikansalliset taisteluosastot maaperälleen vasta vuonna 2016.

(62) Mikäli uusi jäsenmaa haluaisi asettaa joitakin rajoitteita tai varauksia omalle toiminnalleen Natossa, siitä ei ole olemassa mitään määrämuotoista menettelyä. Norja ja Tanska ilmoittivat aikanaan omista varauksistaan yksipuolisilla julistuksilla, joita ei käsitelty Natossa yhteisesti eikä kir-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

jattu yhteisiin asiakirjoihin. Norja ja Tanska eivät ole tehneet varauksia Pohjois-Atlantin sopimukseen, kuten ei mikään muukaan maa. Muutoin jäsenmaat tuovat esille kansallisia kantojaan osana Naton normaalia toimintaa ja päätöksentekoa, poliittisen ja sotilaallisen puolen kokouksissa eri tasoilla. Kansallinen itsemääräämisoikeus säilyy, eikä Natolla ole ylikansallista päätösvaltaa.

Mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset Suomen puolustukselle

(63) Valiokunta toteaa, että Nato-jäsenyyden ja sen takana olevat liittokunnan voimavarat ennaltaehkäisisivät osaltaan Suomeen kohdistuvan sotilaallisen painostuksen, hyökkäyksen uhan tai sotilaallisen hyökkäyksen mahdollisuutta. Liittokunnan tuki mahdollistaa Suomelle liikkumavapauden myös oman puolustusjärjestelmänsä kehittämisessä, ja jäsenyydellä olisi myös merkittävä huoltovarmuudellinen ulottuvuus. Naton jäsenmaat ovat järjestäneet sotilaalliseen toimintaan liittyvän huoltovarmuutensa Naton yhteyteen. Natolla on huoltovarmuusvirasto NAMSA (NATO Maintenance and Supply Agency) sekä siviilisektorin huoltovarmuuteen liittyviä komiteoita. Jäsenyyden Natossa toisi Suomen mukaan liittokunnan puitteissa sovittuihin huoltovarmuusjärjestelyihin.

(64) Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Naton siviilivalmiuskomitea ja työryhmäyhteisö on ainoa kansainvälinen foorumi, jossa huoltovarmuus- ja siviilivalmiusasioita käsitellään kokonaisvaltaisesti ja osana turvallisuus- ja puolustusjärjestelmää, kuten Suomessakin. Naton suunnittelun keskiössä on sotilaallisen puolustuksen kannalta tarvittavien siviilivoimavarojen ja -toimintojen varmistaminen, mutta myös yhteiskunnan toimivuuden kannalta muut elintärkeät toiminnot huomioidaan Naton suunnittelussa.

(65) Selonteossa tuodaan esiin, että Naton perussopimuksen kahdeksas artikla on myös huoltovarmuuden näkökulmasta merkittävä. Artiklan mukaan Naton jäsenmaa ei voi tehdä sitoumuksia kolmansien osapuolten kanssa, jotka menevät jäsenyyden asettamien velvoitteiden edelle. Eli jos Natoon kuulumaton maa tekee esimerkiksi kriisiajan huoltovarmuusyhteistyöhön liittyvän sopimuksen Naton jäsenmaan kanssa, tämän sopimuksen soveltaminen on aina toissijainen mahdollisten Naton muiden jäsenmaiden samanaikaisiin tarpeisiin nähden. Nato-jäsenyyden siis parantaisi Suomen huoltovarmuutta.

(66) Mikäli Suomi olisi Naton jäsen ja joutuisi sotilaallisen iskun tai sen uhan kohteeksi, voisi Nato-joukkoja saapua maahan Suomen valtiojohtoon pyynnöstä auttamaan Suomen puolustamisessa. Nato-joukkoja voitaisiin kutsua kiristyneessä tilanteessa paikalle myös ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa nostamaan kynnyksen sotatoimien aloittamiselle Suomea vastaan tai niillä uhkaamiselle. Suomi ratkaisisi tällöin itse vastaanottamansa avun muodot. Todennäköisiä suorituskykyalueita, joilla Suomi Nato-maana saisi tukea kriisitilanteessa, olisivat tiedustelu, ampumatarvikkeet, erilaiset ohjukset sekä ilma- ja meripuolustus. Valiokunta huomauttaa, että Suomen maavoimat kuuluvat Euroopan vahvimpien joukkoon, joten maavoimavahvistuksia ei kriisitilanteessa välttämättä edes tarvittaisi.

(67) Suomi ei joutuisi Naton jäsenmaana vasten tahtoaan vastaanottamaan alueelleen sen kumminkin vieraita joukkoja, tukikohtia kuin ydinaseitakaan. Suomen tärkein panos Nato-maana olisi kyky puolustaa omaa aluettaan. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että ydinenergia-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

lain (990/1987) 4 § kieltää ydinräjähdeiden maahantuonnin samoin kuin niiden valmistamisen, hallussapidon ja räjäyttämisen Suomessa.

(68) Vastavuoroisuuden perusteella Suomi tulisi osalliseksi koko liittokunnan alueen vakauden ja turvallisuuden ylläpitämistä Naton jäsenyysvelvoitteiden mukaisesti. Valiokunta toteaa, että viime vaalikaudella säädettiin kansainvälisen avun antamisesta ja vastaanottamisesta koskevasta lainsäädännöstä, jonka yhteydessä lakiin Puolustusvoimista lisättiin säännös (551/2007, 12 b §) siitä, ketkä avunantotehtäviin osallistuisivat. Varusmiehiä ei tehtäviin lähetettäisi ja reserviläisten osallistuminen perustuisi aina vapaaehtoisuuteen (PuVM 2/2017 vp, ks. kappaleet 4—9).

(69) Naton joukkosuunnittelussa jäsenmailta pyydetään sellaisia joukkoja ja suorituskykyjä, jotka katsotaan kohtuulliseksi panokseksi tasapuolisen taakanjaon periaatteen mukaisesti. Naton kanssa tehtävän suorituskykytyön tavoitteista sovittaisiin Suomen kanssa nykyisten suunnittelu- ja arviointiprosessin kumppanuustavoitteiden (Partnership Goals) sijasta puolustus suunnittelu- prosessin joukkotavoitteina (Force Goals), jotka koskisivat laajemmin Puolustusvoimien joukkorakennetta kuin nykyiset kumppanuustavoitteet.

(70) Nato-maana Suomi sijoittaisi omalla kustannuksellaan Naton sotilasarakenteisiin arviolta 80—100 henkeä. Suomella on jo nyt Nato-esikunnissa yhteysupseereita vajaat 20 henkilöä. Uuden jäsenmaan henkilöstön lähettäminen Naton komentorakenteisiin toteutettaisiin asteittain, joten henkilöstökustannusten nousu jakautuisi usean vuoden ajalle. Noin 100 hengen palkkakustannukset olisivat vuosittain arviolta 15—20 miljoonaa euroa.

(71) Suomen tulisi osallistua myös Naton yhteiseen budjettiin, jonka suuruus on noin 2,5 miljardia euroa. Naton yhteisrahoituksella kustannetaan järjestön siviili- ja sotilasbudjetit sekä turvallisuusinvestointiohjelma. Tanskan (1,3 prosenttia) ja Norjan (1,6 prosenttia) maksuosuuksia arvioitaessa Suomen osuus Naton yhteisestä budjetista⁷ olisi 20—25 miljoonan euron luokkaa.

(72) Lisäksi Suomen tulisi osallistua rotaatiopohjaisiin Naton korkean valmiuden joukkoihin (Nato Response Force), mikä vaatisi lisähenkilökunnan palkkaamista Puolustusvoimiin Naton korkeiden valmiusvaatimusten vuoksi. Suomi osallistuu jo nyt NRF:n niin sanottuun täydentävään joukkopooliin⁸, jossa valmiusaikavaatimus on varsinaisia joukkoja matalampi. Kustannuksia Nato-jäsenyydestä tulee myös johtamis- ja viestijärjestelmien integraatiosta. Yhteenvetona valiokunta toteaa, että Nato-jäsenyyden vuotuisten välittömien lisäkustannusten voidaan arvioida olevan noin 1—1,5 prosenttia Suomen nykyisestä puolustusbudjetista. Lopulliset kustannukset selviävät vasta mahdollisten jäsenyysneuvotteluiden edetessä.

(73) Natolla on ollut suosituksena jäsenmailleen käyttää 2 prosenttia bruttokansantuotteesta puolustusmenoihin. Tämän tavoitteen saavuttamista tarkastellaan säännöllisesti osana puolustus suunnitteluprosessia. Walesin Nato-huippukokouksessa vuonna 2014 kahden prosentin tavoite tuli ensimmäisen kerran Naton ylimmän poliittisen johdon antamana linjauksena. Sen jälkeen sitoutuminen tavoitetasoon (Defence Investment Pledge) on säännönmukaisesti vahvistettu Naton huippukokousten ja ministerikokousten julkilausumissa. Valiokunta toteaa, että Suomi on tältä-

⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm

⁸ https://puolustusvoimat.fi/kansainvalinen_kriisinhallinta/naton-nopean-toiminnan-joukot

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

kin osin Nato-yhteensopiva ja täyttää 2 prosentin suosituksen julkisen talouden suunnitelmakaudella 2023—2026.

(74) Suomen Nato-jäsenyyden toteutuessa pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen olisi ensisijaisen tärkeää sekä Suomen että Naton näkökulmasta. Suomen ja Ruotsin mahdollisen Nato-jäsenyyden myötä sotilasliiton puolustus suunnittelussa niiden ja Norjan yhteistoiminnalle annettaisiin Pohjois-Euroopan toimintaympäristössä suuri painoarvo. Jos Suomi taas päätyisi hakemaan sotilasliiton jäsenyyttä Ruotsin jäädessä ulos, tästä tulisi merkittäviä käytännön ongelmia kahdenväliselle yhteistyölle, jota nyt siis syvennetään ilman rajoitteita. Naton jäsenenä Suomi ja Ruotsi jatkaisivat tiivistä harjoittelua sekä voisivat viedä keskinäistä operatiivista suunnittelua ja puolustukseen liittyvää työnjakoa aiempaa pidemmälle. Valiokunta huomauttaa, että sotilaallisessa konfliktissa Suomeen mahdollisesti saatava sotilaallinen apu todennäköisesti kulkisi Ruotsin tai Norjan maa- ja merialueiden sekä ilmatilan kautta. Maat ovatkin Suomelle konkreettinen väylä länteen.

(75) Mahdollisen Nato-jäsenyyden tarkoituksena on Suomen turvallisuuden maksimointi, eikä Nato-jäsenyyden hakemisessa ole tarve asettaa mitään reunaehtoja.

Kyberturvallisuus

(76) Kansallinen kybertila ei ole vain teknologinen toimintaympäristö, vaan merkittävällä tavalla turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö. Suomessa merkittävin osa kriittisestä infrastruktuurista on yksityisessä ja osin monikansallisessa omistuksessa. Omistajilla on keskeinen vastuu kriittisen infrastruktuurin kyberturvallisuudesta.

(77) Valiokunta korostaa jokaisen ministeriön vastuuta vastata oman hallinnon alansa kyberturvallisuuden kehittämisestä. Valiokunta huomauttaa, että Puolustusvoimat vastaa lähtökohtaisesti vain omien ja muihin puolustuskykyyn suoraan vaikuttavien järjestelmien turvallisuudesta. Valiokunta arvioi laajemmin Puolustusvoimien kyberpuolustuskykyä puolustuselonteosta antamassaan mietinnössä (PuVM 4/2021 vp, kappaleet 41—54)) toden, että Puolustusvoimien kyky suojata omia kriittisiä, internetistä irti olevia verkkoja on varsin hyvä. Suojaamiskyky on mitoitettu sellaiseksi, että se mahdollisimman tehokkaasti tukee Puolustusvoimien toimintaa alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi ja koko maan puolustamiseksi. Sen sijaan muun yhteiskunnan ja erityisesti muiden turvallisuusviranomaisten kyvyssä suojata omat kriittiset järjestelmänsä on merkittäviä puutteita, joiden korjaaminen on aloitettava välittömästi.

(78) Keskeisin haaste nykymallissa on valiokunnan mielestä toiminnan hajautuminen eri toimijoiden vastuulle. Suomeen perustettiin vuonna 2014 Kyberturvallisuuskeskus, joka nykyään toimii Liikenne- ja viestintäviraston alaisena viranomaisena tehtävinään kehittää ja valvoa viestintäverkkojen ja -palvelujen toimintavarmuutta ja turvallisuutta sekä ylläpitää kansallista kyberturvallisuuden tilannekuvaa.

(79) Suomessa eri hallinnonalojen välinen yhteistyö kyberturvallisuudessa on liian vähäistä, ja esimerkiksi Kyberturvallisuuskeskuksen mahdollisuudet vaikuttaa eri hallinnonalojen kyberturvatoimiin ovat rajalliset. Suomeen tarvitaan vahva kansallinen kyberturvallisuuden strateginen johtamismalli ja -ohjelma, joka tukee kyberturvallisuuden kokonaisvaltaista kehittämistä ja laa-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

jamittaisten häiriötilanteiden hallintaa. Asiasta on valiokunnan mielestä välttämätöntä tehdä linjauksia mahdollisimman nopeasti.

(80) Ajankohtaisselonteossa todetaan, että kyberhyökkäykset ovat osa Venäjän hyökkäystä Ukrainaan. Venäjä todennäköisesti laajentaa kyber- ja informaatio-operaatioitaan Ukrainasta länteen. Valiokunta yhtyy tähän arvioon ja pitää erittäin tärkeänä, että varautumis- ja kehittämistoimia erityisesti kriittisen infrastruktuurin turvaamisen osalta toimeenpannaan ilman viivästyksiä. Erityisen tärkeää varautumisen ja valmiuden näkökulmasta on varmistaa oikea-aikainen ja kattava tilannekuva, joka voidaan jakaa kaikille sitä tarvitseville tahoille. Ilman kattavaa kokonaiskuva kyberuhan luonteesta tehokkaat vastatoimet eivät onnistu.

(81) Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023—2026 kyberturvallisuuden parantamiseksi ja yhteiskunnan kriittisten tietojärjestelmien toiminnan vahvistamiseksi esitetään useita erilaisia toimia, jotka aloitetaan välittömästi jo kuluvana vuonna. Rahoituksessa on painotettu nopeasti ja laajasti vaikuttavia toimenpiteitä, joista osa aiheuttaa jatkuvia kustannuksia esimerkiksi ylläpidon ja henkilöstön osalta. Kehyskaudella vuosittainen lisärahoitus kyberturvallisuuden parantamiseen on noin 40—56 miljoonaa euroa. Valiokunta pitää näitä panostuksia kyberturvallisuuteen välttämättöminä ja korostaa, että rahoitusta on pystyttävä viipymättä myös lisäämään suunnitellusta, mikäli korjaavat toimenpiteet osoittautuvat arvioitua kalliimmiksi.

Huoltovarmuus

(82) Suomella on kansainvälisesti ainutlaatuinen ja hyvin toimiva huoltovarmuusjärjestelmä. Laajassa ja vakavassa häiriötilanteessa huoltovarmuusjärjestelmän avulla kyetään tunnistamaan huoltovarmuusvaikutuksia eri kriiseissä sekä yhtenäisen tilannekuvan tukemana rajaamaan häiriötilan laajuutta ja lyhentämään sen kestoja. Järjestelmän lähtökohtia ovat julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöhön perustuva verkostomalli, kunkin hallinnonalan vastuu sektorinsa huoltovarmuudesta sekä huoltovarmuusorganisaation tehtävien ja resurssien määrittäminen yhteiskunnan kulloistenkin tarpeiden mukaisesti.

(83) Selonteossa todetaan, että vaikka Suomen huoltovarmuuden toimintamalli on luotu vastaamaan nimenomaan vakaviin yhteiskunnan häiriötilanteisiin, muuttuneessa toimintaympäristössä on myös arvioitava Suomen varautumisen kokonaistason riittävyyttä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan materiaalisen varautumisen merkitys on edelleen keskeinen, mutta kriittisen infrastruktuurin ja verkostojen painoarvon jatkuvasti kasvaessa huoltovarmuuden painopiste on siirtymässä kriisinsietokyvyn (resilienssi) turvaamiseen. Saadun selvityksen mukaan tämä taas haastaa erityisesti pitkällä aikavälillä huoltovarmuusrahaston kantokyvyn.

(84) Huoltovarmuustoiminnan perustana on valtion talousarvion ulkopuolinen huoltovarmuusrahasto, josta rahoitetaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittiset varmuusvarastot sekä muut huoltovarmuuden varmistamisen kannalta tärkeät toimenpiteet. Huoltovarmuusrahaston merkittävin tulonlähde on tällä hetkellä huoltovarmuusmaksu. Maksutaso on päätetty vuonna 1992, eikä maksun tasoon ole sen jälkeen tehty tarkistuksia. Saadun selvityksen mukaan huoltovarmuusmaksun trendi tulee olemaan laskeva, koska fossiilisista energialähteistä siirrytään muihin energialähteisiin. Huoltovarmuusmaksun kertymän aleneman myötä jatkossa rahastoon kertyvät tuotot eivät enää kata välttämättömiä menoja, vaan rahaston kantokyky on uhattuna.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

(85) Valiokunta korostaa, että huoltovarmuusrahaston rooli toiminnan ja hankkeiden mahdollistajana tulee taata niin, että toiminta voidaan suunnitella pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti turvalliselle rahoitus pohjalle. Tämä on erityisen tärkeää uudessa turvallisuustilanteessa ja varauduttaessa eri huoltovarmuutta koskeviin uhkiin ja riskeihin.

(86) Valiokunta toteaa, että huoltovarmuuden kansainvälinen toimintaympäristö on muuttunut covid-19-pandemian ja erityisesti Ukrainan sodan myötä. Sotilaallisen huoltovarmuuden osalta komponenttien, raaka-aineiden ja varaosien toimitusajat ovat entisestään pidentyneet, hinnat nousseet ja tiettyjen kriittisten raaka-aineiden sekä kuljetuskapasiteetin saatavuus heikentynyt koronapandemian ja sen aiheuttaman maailmanmarkkinoiden muutoksen vuoksi.

(87) Valiokunta pitää riittävää kotimaista puolustustarviketuotantoa ehdottoman välttämättömänä edellytyksenä sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamiselle. Pelkästään Puolustusvoimien hankinnoin Suomessa ei voida ylläpitää puolustusteollista osaamista, ja siksi suomalaisten yritysten puolustustarviketavara- ja varaosa- ja huoltosopimusten tukeminen ja turvaaminen on tärkeää.

Yhteenveto

(88) Selonteossa todetaan (s. 28), että Venäjä tulee pitämään Euroopan turvallisuutta koskevia vaatimuksiaan esillä myös jatkossa. Tilanteessa, jossa Venäjä pyrkii rakentamaan etupiiriä sopimuksin ja sotilaallisin keinoin, reagoimatta jättäminen muuttuneeseen turvallisuusympäristöön saattaisi johtaa Suomen kansainvälisen aseman muuttumiseen ja liikkumatilan kaventumiseen. Valiokunta yhtyy tähän arvioon ja toteaa, että on kaikin keinoin vältettävä kylmän sodan aikaista asetelmaa, jossa Suomen omaa suvereniteettia ja toimintavapautta voitiin rajoittaa.

(89) Valiokunta toteaa, että Suomen turvallisuusympäristö muuttui perusteellisesti 24.2.2022 Venäjän hyökätessä Ukraina. Muutos tulee olemaan pitkäkestoinen. Häikäilemätön ja sodan oikeussäännöistä täysin piittaamaton toiminta osoittaa, että Venäjä on valmis käyttämään sotilaallista voimaa etujensa ajamiseen. Luottamus Venäjään sopimuskumppanina on romahtanut, ja tilanne on johtanut monissa EU-maissa ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten perusratkaisujen uudelleen arviointiin. Näkyvimmin tämä on heijastunut Saksan ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.

(90) Venäjän toiminta pakottaa myös Suomen tarkastelemaan tehtyjä perusratkaisuja. Kansallisen puolustuskyvyn osalta tilanne on hyvä ja hallittavissa, ja vuosikymmenten aikana tehty pitkäjänteinen materiaallinen kehittämistyö, korkea maanpuolustustahto ja yleinen asevelvollisuus antavat Suomelle liikkumavaraa ja suojaa. Toisaalta on selvää, että Suomi pienenä maana ei kansallisesti yksin voi luoda sellaista pidäkettä, joka takaisi rauhan säilymisen. Tällöin on katsottava, mitä vahva kansallinen puolustuskyky tarvitsee tuekseen.

(91) Nykyinen mittava kahdenvälinen ja monenkeskinen puolustusyhteistyöverkosto on osoittautunut hyödylliseksi, ja Suomen on tärkeää edelleen tukea EU:n puolustusulottuvuuden vahvistamista, tiivistää pohjoismaista yhteistyötä — erityisesti Suomi-Ruotsi-Norja-akselilla — sekä keskeisten suurten Nato-maiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tätä yhteistyöverkkoa voidaan ja on tarve syventää, mutta syveneväkään yhteistyö ei tuo riittävää suojaa ja pidäkettä aseelliselle voi-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

mankäytölle Suomea vastaan. Valiokunta pitää Pohjoismaiden puolustusyhteistyötä tärkeänä ja toteaa, että tilanne, jossa kaikki Pohjoismaat kuuluvat samaan puolustusliittoon, poistaisi yhteistyön esteitä ja vahvistaisi täten pohjoismaista yhteistyötä ja turvallisuutta.

(92) Valiokunta katsoo, että Nato-jäsenyys olisi Suomen turvallisuuden kannalta paras ratkaisu. Valiokunta huomauttaa, että yksikään Nato-maa ei ole joutunut sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi vuoden 1949 jälkeen liittokunnan perustamissopimuksessa määritellyllä maantieteellisellä alueella (artikla 6 perustamissopimuksessa). Nato-jäsenyys nostaisi merkittävästi pidäkettä joutua Venäjän aggression kohteeksi ja takaisi kriisitilanteessa Suomen oman kansallisen puolustuskyvyn vahvistamisen liittokunnan merkittävillä sotilaallisilla voimavaroilla. Jäsenyys parantaisi huomattavasti myös Suomen sotilaallista huoltovarmuutta.

(93) Suomen Nato-jäsenyys kaksinkertaistaisi liittokunnan maarajan Venäjän kanssa ja toisi Naton entistä lähemmäksi Venäjän strategisesti merkittäviä alueita (Kuola, Pietari). Valiokunta korostaa, että Suomen Nato-jäsenyys on puhtaan puolustuksellinen ratkaisu eikä ole suunnattu kehtään vastaan. Valiokunta yhtyy selonteon toteamukseen siitä, että Suomen tavoitteena on myös Naton jäsenenä ylläpitää toimivia suhteita Venäjään. Toimivan yhteistyösuhteen rakentaminen riippuu ennen kaikkea siitä, miten Venäjä tulee reagoimaan Suomen Nato-jäsenyyteen, ja millaista politiikkaa Venäjä tekisi. Selonteossa todetaan, että Suomen tulee varautua laaja-alaiseen ja vaikeasti ennakoitavaan vaikuttamiseen ja riskeihin. Suomen kansallinen varautuminen erilaisiin häiriö- ja häirintäyrityksiin on kunnossa, ja kansainvälisten kumppaneiden antaman turvallisuustuen avulla jäsenyyshankkeessa on mahdollista ja syytä edetä määrätietoisesti.

(94) Valiokunta korostaa, että Nato-jäsenyyttä haettaessa ei ole tarve jättää hakemukseen mitään kansallisia varaumia: liittokunnassa tulee olla täysin oikeuksin ja velvollisuuksin. Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kautta on luontevaa jatkossa hahmotella, millainen Nato-maa Suomi lopulta olisi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp

Helsingissä 10.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Petteri Orpo kok
varapuheenjohtaja Jari Ronkainen ps
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Mika Kari sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Jukka Kopra kok
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Juha Mäenpää ps
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Erkki Tuomioja sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Suomen pitkään harjoittama ulko- ja turvallisuuspolitiikka on perustunut rauhantahtoisen ulkopoliitiikan ensisijaisuuteen, sotilaalliseen liittoutumattomuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön, jossa YK ja Etyj ovat keskeisiä.

Natoon liittyminen kytkisi Suomen perusteiltaan toisenlaiseen politiikkaan, joka nojaa sotilaalliseen voimaan, ydinasepelotteeseen ja maailman jakamiseen vastakkainasettelulla erityisesti suhteissa Venäjään ja Kiinaan.

Suomi on pyrkinyt edistämään aseidenriisuntaa ja ydinaseistuksen rajoittamista. Natoon liittyminen sitoisi Suomea jatkuvaan asevarusteluun ja sen ulottamiseen myös uusille alueille, mm. avaruuteen. Samalla se rajoittaisi mahdollisuuksia mm. liittyä ydinaseet kieltävään YK:n sopimukseen, johon yksikään Nato-maista ei ole liittynyt, koska se on ristiriidassa Naton ydinasepolitiikan kanssa.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan lähtökohtana on ollut pyrkimys pysytellä suurvaltojen ristiriitojen ulkopuolella, ehkäistä ennalta konflikteja diplomatian keinoin ja huolehtia siitä, että Suomen aluetta ei käytetä vihamielisiin tarkoituksiin Venäjää tai muita maita vastaan. Tämä näkemys on keskeinen osa äskettäin hyväksytyissä sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa että puolustuselonteossa. Sitoutuminen Natoon tekisi Suomesta osapuolen, kun Nato tai joku Nato-maa on konfliktissa Venäjän tai jonkin muun maan kanssa.

Suomen ei pidä olla lisäämässä ja kärjistämässä jännitteitä kansainvälisissä suhteissa eikä etenkin maamme lähialueilla. Nykyisessä tilanteessa on syytä todeta, että Suomi pitää kiinni Suomen ja Venäjän sopimuksesta neuvotella asioista, jotka ovat ongelmallisia. Se koskee mm. sellaisia kansainvälisiä sotaharjoituksia, jotka ovat omiaan lisäämään jännitteitä.

Suomi on sitoutunut ydinaseiden leviämisen ehkäisemistä koskevaan sopimukseen eikä Suomeen saa sijoittaa ydinaseita. On syytä todeta selvästi, että tästä pidetään kaikissa tilanteissa kiinni niin rauhan ja kriisin kuin muissakin oloissa.

Suomen itärajan läheisyydessä, erityisesti Kuolassa sijaitsevat Venäjän isot ydinasevoimat korostavat tarvetta välttää Suomen itärajan muodostumista kahden ydinasein varustetun sotilaallisen voiman — Naton ja Venäjän — väliseksi rajaksi ja Suomen säilyttämistä sotilaallisesti liittoutumattomana.

Kansainvälisen oikeuden mukaan sotilaallisten keinojen käyttö on sallittua muuhun kuin oman maan puolustamiseen vain YK:n valtuuttamana. Nato ei tähän ole sitoutunut, mutta Suomen on pidettävä siitä kiinni.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Nato on uudistamassa strategiaansa kesäkuun huippukokouksessa. Hallitus ei selonteossaan arvioi strategiaan valmisteltuja muutoksia, jotka julkisuudessa esitettyjen tietojen mukaan vahvistavat Naton globaalia roolia ja vastakkainasettelua myös Kiinan kanssa.

Ilmastonmuutos tulee lisäämään Arktisen alueen luonnonvarojen ja kulkuyhteyksien merkitystä. On vaara, että myös varustelu alueella kasvaa. Se on uhka alueen vakaudelle, alkuperäiskansoille ja ympäristölle.

Asevarustelu ja sotaharjoitukset — puhumattakaan sodista — ovat merkittävä ilmastopäästöjen ja muiden ympäristöongelmien tekijä. Asevarustelun ja sotaharjoitusten rajoittamisen pitäisi olla osa Suomenkin ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaa.

Sotilaallisen liittoutumattomuuden mahdollisuuksien ja etujen arviointi on Nato-selonteossa kokonaan sivuutettu. Jos hallitus päätyy esittämään jäsenyyden hakemista, pitää jäsenyyden ehtojen ja reunaehtojen käsitteleminen tehdä perusteellisesti. Se edellyttää laajaa asiantuntijoiden kuulemistä useissa eduskunnan valiokunnissa.

Ratkaisu Natoon hakeutumisesta tehdään nopealla, kaksivaiheisella selontekomenettelyllä eduskunnalle. Se ei salli perusteellista valiokuntakäsittelyä asiantuntijakuulemisineen eikä edusta demokraattista päätöksentekoa.

Jos jäsenyyttä päädytään hakemaan, pitää myös kansalaisilla olla mahdollisuus ottaa asiaan kantaa neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä. Suomi on liittymässä Natoon ehdoitta.

Puolustusvaliokunnan enemmistön hyväksymän lausunnon mukaan:

Mahdollisen Nato-jäsenyyden tarkoituksena on Suomen turvallisuuden maksimointi, eikä Nato-jäsenyyden hakemisessa ole tarve asettaa mitään reunaehtoja (kpl 75).

Mikäli Nato-selonteon ja puolustusvaliokunnan enemmistön kanta on myös Suomen kanta, maamme hakee sotilasliitto Naton jäsenyyttä ilman ainoatakaan reunaehtoa.

Vakuuttelut siitä, ettei Natolla ole mitään intressiä sijoittaa ydinaseita Suomen maaperälle, eivät sulje pois ydinaseiden sijoittamista Suomeen. Sen voi tehdä vain Suomen oma päätös. Norjan päätös olla sallimatta ydinaseita maaperälleen koskee sekin vain rauhan aikaa, ei kriisi- ja sotatilannetta. Suomen on suljettava oma alueensa ydinaseilta sekä rauhan, kriisin että sodan aikana.

Puolustusvaliokunnan enemmistön linjaus, että Suomi hahmottelisi ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kautta, millainen Nato-maa Suomi sotilasliitossa lopulta olisi, antaisi Suomen Nato-jäsenyyden toteuduttua viime kädessä avaimet muiden maiden, ja ennen kaikkea Naton suurimpien jäsenmaiden käsiin sen päättämiseksi, minkälaista on Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka tulevaisuudessa.

Ajankohtaisselonteossa käsitellään lukuisia tekijöitä, myös riskejä, jotka vaikuttavat tai voivat vaikuttaa Suomen turvallisuuteen. Hybridivaikuttaminen, kyberturvallisuus, huoltovarmuus,

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

kriittisen infrastruktuurin suojaaminen ja taloudelliset vaikutukset käydään läpi myös riskit huomioiden.

Mutta yhden osion kohdalla riskejä ei avata lainkaan. Nato-jäsenyyttä käsittelevässä osiossa ei käydä läpi jäsenyyden haittapuolia millään tavalla. Kansanedustajille luvataan antaa tietoa enemmän, mutta kansalle ei. Tämä selonteko ei arvioi Nato-jäsenyyden vaikutuksia, vaan on opas Nato-jäsenyyteen.

Suomen Nato-jäsenyyttä on pohjustettu määrätietoisesti jo Neuvostoliiton hajoamisesta lähtien. Kriittiset äänet on vaiettu tai vaiennettu ja ilmapiiri on muuttunut hyvin ahdistavaksi, jopa uhkavaksi — ja silläkin on aina seurauksensa.

Nyt on rakennettu kummallinen yhteys, että Ukrainan tilanne voidaan siirtää sellaisenaan koskemaan Suomea. Suomi ei ole koskaan ollut Neuvostoliiton alusmaa eikä ole slaavilainen valtio. On luotu outo mielikuva, että jos vastustaa Nato-jäsenyyttä, kannattaa Venäjän hyökkäystä Ukrainaan. Pelko ei kuitenkaan saa olla päättäjille peruste tehdä ratkaisuja. Kaikissa tilanteissa pitää pystyä arvioimaan ratkaisujen hyviä ja huonoja puolia ja katsoa hetken yli.

Sotien jälkeisen ajan tärkein päätös tehdään valtavalla kiireellä, vaikka kaikki sotilasasiantuntijat sanovat, ettei mitään päälle kaatuvaa uhkaa ole. Onneksi Suomi on huolehtinut omasta puolustuksestaan. Kaikissa tilanteissa oma, uskottava puolustus antaa liikkumatilaa.

Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyys muuttaisi perustavalla tavalla Pohjois-Euroopan vallitsevaa tilaa. Pohjoisessa tilanne on ollut vakaa ja ennustettava pitkään. Arktisen alueen merkitys kasvaa, luonnonvarat kiinnostavat, samoin meriyhteys. Pohjoiseen katsovat niin Yhdysvallat, Venäjä kuin Kiinakin, ja jo se lisää jännitteitä alueella.

Meistä tulisi osa ydinaseblokkia. Venäjän merkittävin ydinasearsenaali sijaitsee Kuolan niemimaalla, eikä yksikään suurvalta käy sotaa omalla maaperällään. Sotilasliiton jäsenenä Suomi menisi mukaan suunnitteluryhmään, joka pohtii muun muassa ydinaseitten käyttöä.

Maanpuolustustahto on Suomessa poikkeuksellisen korkea. Se laskisi huomattavasti, jos menemme sotilasliittoon. Nyt maanpuolustus on meidän asia, Nato-jäsenyyden myötä se olisi niiden asia. Se johtaisi myös yleisen asevelvollisuuden murenemiseen, mikä on Suomen puolustuskyvyn ehdoton perusta.

Ja kannattaa muistaa, kun puhutaan turvakuista, mitä sanoi Yhdysvaltain entisen presidentin entinen neuvonantaja Bolton. Hän sanoi, että jos Trump olisi valittu toiselle kaudelle, hän olisi ensi töikseen irrottanut Yhdysvallat Natosta. Voitaisiko silloin puhua enää turvakuista? Ja Trump tai Trumpin kaltainen presidentti voidaan valita uudelleen, ja silloin asetelma voi mennä kokonaan uusiksi.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

Onko Nato-maahan hyökätty?

Puolustusvaliokunnan lausunto luo kuvaa, ettei yhteenkään Nato-maahan ole hyökätty liittokunnan perustamisen jälkeen vuodesta 1949. Se pitää paikkansa vain rajatulla maantieteellisellä alueella, joka lausunnossakin kirjoitetaan toisaalla.

Yhdysvallat on Naton johtava maa ja maailman voimakkain sotilasmahti. Ja kuitenkin sinne hyökättiin 11.9.2001. Se on ainoa hyökkäys, jonka vuoksi Nato on koskaan ottanut viidennen artiklan eli turvatakuut käyttöön.

Hyökkäys Yhdysvaltoihin aloitti terrorisminvastaisen laajamittaisen sodan, joka ulottui huomattavaan osaan maailman maista ja joka tähän mennessä on vaatinut miljoonia uhreja. Terrorismin vastustamisen verukkeella Yhdysvallat liittolaisineen hyökkäsi laittomasti Irakiin.

Valtaosa Naton jäsenmaista joko osallistui itse hyökkäykseen tai tuki muuten Yhdysvaltoja, vaikka Nato instituutiona Ranskan, Saksan ja Belgian vastustuksen takia ei ensi vaiheessa osallistunut itse sodankäyntiin. Myöhemmin kyllä.

Toisestakin hyökkäyksestä on syytä mainita, koska se halutaan aktiivisesti unohtaa, vaikka kyse oli Argentiinan ja Britannian välisestä sodasta.

Argentiina yritti hyökkäyksellä vallata toiseksi vahvimman Nato-maan Britannian omistuksessa olevat Falkland-saaret vuonna 1982. Seurauksena oli verinen sota, jonka Argentiina hävisi. Nato tuki Britanniaa eli Britannian oikeutta merentakaiseen siirtomaahansa, jota monet pitävät laillisesti kuitenkin Argentiinan alueena. On myös muita esimerkkejä.

Nato-maa Portugalilla menetti hallussaan olevan Goan Intian asevoimien vallattua alueen vuonna 1961. Nykyinen päättäjäsukupolvi ei enää näytä tuntevan Naton synkkää historiaa siirtomaavallan ja myös Etelä-Afrikan apartheidin keskeisenä tukijana. Intiakin oli pitkään Naton pelossa lykännyt asevoimiensa käyttämistä alueensa vapauttamiseksi.

Toisessa kohtaa valiokunnan mietinnössäkkin kuitenkin todetaan aivan oikein, että Yhdysvaltoihin hyökättiin vuonna 2001. Sotilaallisesti liittoutumattomiin Suomeen ja Ruotsiin ei ole hyökätty.

Sen paremmin Nato-selonteossa kuin puolustusvaliokunnan lausunnossakaan ei kerrota, että sotilaallisesti liittoutumattomiin Suomeen ja Ruotsiin ei ole hyökätty toisen maailmansodan jälkeen; ei myöskään Sveitsiin, Itävaltaan eikä Irlantiin.

Naton jäsenmaa Turkki hyökkäsi vuonna 1974 Kyprokselle, joka on nykyisin EU:n jäsen ja sotilaallisesti liittoutumaton. Turkki miehittää edelleen suurta osaa Kyproksesta.

Yksimielisyys — eli konsensusperiaatteen merkitys

Kaikki Naton päätökset tehdään yhdessä konsensuksen perusteella, eli päätöksen syntyminen edellyttää, ettei yksikään jäsenmaa sitä vastusta, väittää valiokunnan mietintö ja jatkaa: ”jokai-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

nen jäsenmaa osallistuu päätöksentekoon tasa-arvoisesti riippumatta jäsenen koosta tai poliittisesta, sotilaallisesta tai taloudellisesta voimasta.”

Suorastaan runolliseksi puolustusvaliokunta heittäytyy verratessaan Yhdysvaltain asemaa: *Toisaalta on selvää, että Yhdysvallat on suurten voimavarojensa vuoksi Naton jäsenenä ensimmäinen vertaistensa joukossa, ja Washingtonin näkemyksillä on merkittävä painoarvo Naton päätöksenteossa. Yhdysvaltain mukanaolo tuo Natolle ylivoimaiset sotilaalliset voimavarat.*

Yhdysvaltojen puolustusmenot ovat yli kaksi kertaa suuremmat kuin muiden liittolaisten yhteensä lasketut puolustusmenot. Nato-maiden puolustus nojaakin monilta keskeisiltä osin Yhdysvaltojen voimavaroihin, viime kädessä Yhdysvaltain ydinaseisiin.

Naton jäsenmaat koosta riippumatta ovat konsensusperiaatteen myötä muodollisesti tasavertaisia: samanlaisia oikeuksiltaan ja velvollisuuksiltaan. Mutta ei kukaan usko siihen, että Yhdysvalloilla ja Luxemburgilla olisi tosiasiallisesti samanlaiset oikeudet ja velvoitteet sotilasliitto Natossa. Eikä näin ole.

Yhdysvallat on käyttänyt erilaisia menetelmiä — diplomatiata, suostuttelua, kiristystä, uhkailua ja lahjontaa — saadakseen oman tahtonsa ajetuksi maailmanpolitiikan eri käänneissä lävitse Natossa. Eikä rumimpienkaan keinojen käyttämisestä ole kaihdettu.

Hyvä esimerkki ovat Serbian pommitukset, joita Nato jatkoi peräti 78 päivää, vaikka yksi jäsenvaltio ei niitä hyväksynyt. Kovan painostuksen tuloksena Kreikan oli pakko hyväksyä ns. opting out-menettely. Eli Kreikka itse ei osallistunut pommituksiin. Naton pommituksia Kreikka ei kuitenkaan koskaan hyväksynyt, vaikka ei pystynyt niitä estämään.

Tosiasiallisesti vain isoimmat Nato-maat voivat halutessaan estää Yhdysvaltain ajamat ratkaisut. Esimerkiksi Ranska ja Saksa estivät Naton osallistumisen Irakin laittomaan hyökkäykseen.

Viidettä artiklaa on käytetty poliittiseen kiristykseen

Aivan lähiajankin historiasta löytyy esimerkkejä siitä, että mm. viidettä artiklaa on käytetty poliittiseen kiristykseen.

Ennen Yhdysvaltain ja sen liittolaisten hyökkäystä Irakiin Yhdysvaltain Oslon suurlähettiläs kiristi viidennellä artiklalla asemamaataan Norjaa, jotta olisi saanut sen mukaan hyökkäykseen Irakia vastaan. Tapaus aiheutti Norjassa suuren kohun, mutta Suomen media ei edes uutisoinut asiasta.

Naton historiasta löytyy tietenkin myös paljon muita esimerkkejä siitä, miten ennen kaikkea Yhdysvallat, mutta myös useat muut Naton jäsenmaat ovat tukeneet esimerkiksi vaalikamppailuissa niitä poliittisia voimia, jotka kannattavat jäsenyyttä Natossa, raskaiden aseiden varastojen perustamista ja ylläpitämistä ja jäsenyyden syventämistä esimerkiksi uusilla mittavilla aseostoilla.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Rumempiakin esimerkkejä löytyy, erityisesti siirtomaavallan ajalta ja kylmän sodan kaudelta. Nato tuki fasisista järjestelmää sekä Espanjassa että Portugalissa. Nato antoi tukensa myös siirtomaajärjestelmälle ja Etelä-Afrikan rotusortoon perustuvalla apartheid-politiikalle.

Silloinkin väitettiin, ettei Nato kavenna kansallista päätöksentekovaltaa, vaikka juuri Nato oli se, joka tuellaan esti yhdessä Espanjan ja Portugalin hallintojen kanssa kansanvallan käyttämisen.

Nato, ydinaseet ja Suomi

Naiveimmillaan puolustusvaliokunnan enemmistön hyväksymä lausunto on väittäessään nykyisen lainsäädännön kieltävän ydinräjähdeiden maahantuonnin, valmistamisen, hallussapidon ja räjäyttämisen Suomessa.

Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että ydinenergialain (990/1987) 4 § kieltää ydinräjähdeiden maahantuonnin samoin kuin niiden valmistamisen, hallussapidon ja räjäyttämisen Suomessa.

Valiokunnan enemmistö ei huomioi, että samanlaista lainsäädäntöä on myös kaikissa niissä Naton jäsenmaissa, joihin Yhdysvallat on sijoittanut omia ydinaseitaan ja joiden kuljetukseen ja käyttöön se kouluttaa myös näiden maiden hävittäjälentäjiä.

Puolustusvaliokunnan enemmistö ei näytä olevan selvillä siitä, että Yhdysvallat — ja sama koskee myös muita Naton ydinasevaltioita eli Britanniaa ja Ranskaa — ei ilmoita, onko esimerkiksi sen sota-aluksissa ydinaseita, vaikka ne rutiininomaisesti liikkuvat myös muiden maiden alueveillä ja satamissa. Sama koskee näiden alusten vierailuja myös ei-Nato-maissa.

Puolustusvaliokunnan lausunto tunnustaakin, että Nato-jäsenyydessä on kyse nojaamisesta ennen kaikkea Yhdysvaltain ydinaseisiin. Nato-maiden puolustus nojaa monilta keskeisiltä osin Yhdysvaltojen voimavaroihin, viime kädessä Yhdysvaltain ydinaseisiin.

Ydinaseista vuoden 2010 konsepti linjaa, että Nato pysyy ydinase liittona niin kauan kuin ydinaseita on olemassa (kappaleet 17—18), ja tämä tulokulma ei tule muuttumaan uudessa strategisessä konseptissa.

(56) Yhdysvalloilla on tällä hetkellä viidessä liittolaismaassa (Saksa, Italia, Turkki, Hollanti ja Belgia) Naton puolustustoimia varten korvamerkittyjä Yhdysvaltain taktisia ydinaseita, joiden merkitys on viime vuosikymmeninä ollut pitkälti symbolinen.

(57) Valiokunta toteaa, Naton ydinasepolitiikka ohjaa käytännössä Nato-maiden toimintaa suhteessa erilaisiin ydinaseriisuntafoorumeihin. Yksikään Nato-maa ei ole liittynyt ydinasekieltosopimukseen.

Kolme Marinin hallitukseen osallistuvaa puoluetta — Sdp, vihreät ja vasemmistoliitto — ovat ilmoittaneet tukensa ydinasekieltosopimukselle, josta on myönteinen maininta myös Marinin hallituksen ohjelmassa. Nato-selontekokin huomioi ydinasekieltosopimuksen olemassaolon toteamalla, että "yksikään Nato-maa ei ole liittynyt ydinasekieltosopimukseen".

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

Huomattavaa hyväuskoisuutta sitä vastoin osoittaa puolustusvaliokunnan lausuntoon kirjattu maininta, jonka mukaan *"toisaalta Nato-maissa on kriittistä keskustelua ydinaseiden roolista, ja moni Nato-maa on aktiivinen toimija tämän aihepiirin keskusteluissa"*.

Vielä naivimpaa on viimeistä virkettä lukuun ottamatta toteamus, mitä Suomi voisi tehdä liittyttyään ydinaseblokin jäseneksi: *"Valiokunnan mielestä on luontevaa, että Suomi mahdollisena Nato-maana jatkaisi korkeaa profiiliaan eri aseriisuntakysymyksissä, myös ydinaseriisunnan osalta, Naton ydinasepelotetta kuitenkin kyseenalaistamatta"*.

Nato sanoo antavansa kaikille jäsenmailleen ydinasesuojan

Ydinasesuojaa käsitteli myös pääministeri Sanna Marinin vastauksessaan toimittajien kysymyseen ydinaseista (mm. Kauppalehti 13.4.2022).

Pääministeri korosti, että Suomi "itse päättää esimerkiksi siitä, sijoitettaisiinko Suomen alueelle ydinaseita tai pysyviä tukikohtia". Hän ei myöskään pitänyt hyvänä sitä, että Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen asetettaisiin liittymisvaiheessa jonkinlaisia ehtoja. Varmemman vakuudeksi Marin katsoi, ettei Suomen kannata sulkea itseltään mitään ovia, jos Suomi päättää hakea Naton jäsenyyttä.

Kauppalehden julkaisemassa uutisessa viitattiin myös "Naton omaan Nuclear sharing -ohjelmaan, jolla liittouman ydinasevaltiot jakavat ydinaseita myös niille valtioille, joilla ydinaseita ei ole". Naton "ydinaseiden jako-ohjelmasta" kysyttäessä Marin vastasi, ettei hän halua mennä "kysityiskohtiin tässä kohtaa".

Tiedetään, että Suomeen ostetut F-35-hävittäjät ovat myös modifioinnin myötä kykeneviä kuljetamaan ydinaseita. Useat Nato-maat, joihin Yhdysvallat on sijoittanut ydinaseita, ovat myös Yhdysvaltain avustuksella kouluttaneet omia hävittäjälentäjiä käyttämään ydinaseita.

Saksan vihreitä edustavan ulkoministeri Annalena Baerbockin mukaan maan vastikään hankkimilla F-35-hävittäjillä tullaan tulevaisuudessa jatkamaan saksalaislentäjien koulutusta ydinaseiden käyttöön. Sama käytäntö on ollut olemassa jo Saksan aiemmin Yhdysvalloista ostamissa hävittäjissä.

Tekeekö Suomi samoin? Aikooko myös Suomi Yhdysvaltain tuella kouluttaa F-35-hävittäjiä käyttäviä suomalaislentäjiä ydinaseiden käyttöön? Jos ei, niin tämä on syytä kertoa julkisesti.

Suomella ei tietenkään ole minkäänlaista päätäntävaltaa siitä, käytetäänkö ydinaseita tositilanteessa vai ei. Tällaisessa tilanteessa Suomen päätäntävaltaa ei ole siis vain kavennettu, vaan se on viety kokonaan, vaikka kyse olisi omaan maahan sijoitetuista asejärjestelmistä.

Natolle tukikohtia Suomeen

Nato-jäsenyys saattaa tuoda Suomeen pysyvästi ulkomaisia asevoimia ja Naton tukikohtia. (66) *Mikäli Suomi olisi Naton jäsen ja joutuisi sotilaallisen iskun tai sen uhkan kohteeksi, voisi Natoon joukkoja saapua maahan Suomen hallituksen pyynnöstä auttamaan Suomen puolustamisessa.*

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Nato-joukkoja voitaisiin kutsua kiristyneessä tilanteessa paikalle myös ennalta ehkäisevässä tarkoituksessa nostamaan kynnyistä sotatoimien aloittamiselle Suomea vastaan tai niillä uhkaamiselle.

Suomi ratkaisisi tällöin itse vastaanottamansa avun muodot. Todennäköisiä suorituskykyalueita, joilla Suomi Nato-maana saisi tukea kriisitilanteessa, olisivat tiedustelu, ampumatarvikkeet, erilaiset ohjukset sekä ilma- ja meripuolustus.

Valiokunta huomauttaa, että Suomen maavoimat kuuluvat Euroopan vahvimpien joukkoon, joten maavoimavahvistuksia ei kriisitilanteessa välttämättä edes tarvittaisi.

Nato-selonteko on jättänyt kokonaan huomioimatta Naton äskettäin tekemän päätöksen, jonka mukaan sotilasliitto sijoittaa ulkomaisia joukkoja niihin jäsenmaihin, joilla on yhteinen raja Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa.

Puolustusvaliokunta väittää, ettei Suomi joutuisi Naton jäsenmaana vasten tahtoaan vastaanottamaan alueelleen sen kummemmin vieraita joukkoja, tukikohtia kuin ydinaseitakaan.

Puolustusvaliokunta ei kuitenkaan arvioi Naton äskettäisen päätöksen merkitystä Suomelle, jolla Naton jäsenmaana olisi yhteistä rajaa peräti 1340 kilometriä Venäjän kanssa.

On merkille pantavaa, että suurimpien eduskuntaryhmien puheenjohtajat eivät vastusta pysyviä Nato-joukkojen sijoittamista tai Naton tukikohtien perustamista Suomeen.

Julkisuudessa esimerkiksi kokoomuksen, Sdp:n ja keskustan eduskuntaryhmien puheenjohtajat ovat ilmoittaneet, etteivät he vastusta pysyviä Nato-joukkoja tai tukikohtia Suomessa. Samalla linjalla on myös perussuomalaisia edustava ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja. Kristillisen puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja ei sulkisi pois myöskään ydinaseiden sijoittamista Suomeen.

Edellä olevien lausuntojen pohjalta onkin tehtävä se johtopäätös, että sekä Nato että suurimmat suomalaiset puolueet — tai ainakin niiden johtohenkilöt — ovat valmiit siihen, että Suomeen sijoitetaan pysyvästi sekä ulkomaisia asevoimia että Naton tukikohtia.

Naton turvatakuut — totta vai tarua

Puolustusvaliokunnan enemmistöllä on romantisoitu käsitys Naton turvatakuista eli ns. viidenestä artiklasta.

Hyökkäys yhtä Naton jäsenmaata kohtaan on ylevän periaatteen mukaisesti hyökkäys kaikkia jäsenmaita kohtaan. Naton kaikki jäsenmaat puolustavat hyökkäyksen tapahtuessa toisiaan "yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta" -periaatteen pohjalta.

Mielikuvat Natosta perustuvat usein juuri romantisoivaan ja myös idealisoivaan Muskettisoturien iskulauseeseen, joka sivuuttaa konkreettis-historiallisen tilanteen ja reaalipolitiikan kokonaan.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Puolustusvaliokunnan enemmistön mielestä Suomi saa automaattisesti tukea muilta Nato-mailta, jos Suomeen kohdistuu hyökkäys. Käsitys on paitsi virheellinen myös vaarallinen.

(66) Mikäli Suomi olisi Naton jäsen ja joutuisi sotilaallisen iskun tai sen uhkan kohteeksi, voisi Nato-joukkoja saapua maahan Suomen hallituksen pyynnöstä auttamaan Suomen puolustamisessa. Nato-joukkoja voitaisiin kutsua kiristyneessä tilanteessa paikalle myös ennalta ehkäisevässä tarkoituksessa nostamaan kynnyistä sotatoimien aloittamiselle Suomea vastaan tai niillä uhkaamiselle.

Valiokunta huomauttaa, että sotilaallisessa konfliktissa Suomeen mahdollisesti saatava sotilaallinen apu todennäköisesti kulkisi Ruotsin tai Norjan maa- ja merialueiden sekä ilmatilan kautta. Maat ovatkin Suomelle konkreettinen väylä länteen.

Suomi ratkaisisi tällöin itse vastaanottamansa avun muodot. Todennäköisiä suorituskykyalueita, joilla Suomi Nato-maana saisi tukea kriisitilanteessa, olisivat tiedustelu, ampumatarvikkeet, erilaiset ohjukset sekä ilma- ja meripuolustus.

Naton turvatakuut eivät ole mikään automaatti, joka varmasti takaisi edes kriisi- ja sotatilanteessa muiden jäsenmaiden tuen. Turvatakuut realisoituvat sotatilanteessa vain silloin, jos Naton johdottavat Yhdysvallat katsoo omien etujensa vaativan sotilaallista puuttumista.

Selonteko ja myös puolustusvaliokunnan lausunto antavat suomalaisille vääränlaisen kuvan turvallisuustakuista. Ei ole olemassa sataprosenttisia turvatakuuta. Kaikki viidennen artiklan kansainväliset asiantuntijat ovat asiasta samaa mieltä. Puolustusvaliokunnan enemmistö arvioi kuitenkin tuntevansa artiklan toteutumisen mahdollisuudet paremmin. Sitä kuvaa seuraava kirjaus:

(51) Naton 5 artiklaa ei ole testattu tilanteessa, jossa sotilasliittoon kuuluva maa joutuu sotilaallisen voimankäytön kohteeksi. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että Yhdysvallat tulee vastaamaan Nato-sitoumuksistaan, jos Nato-maahan hyökätään.

Syy tähän on selvä: jos artiklan 5 mukaisiin sitoumuksiin ei voi tosipaikan tullen luottaa, Yhdysvaltain globaali turvakuuverkosto menettää uskottavuutensa. Yhdysvallat on Aasiassa antanut kirjalliset turvatakuut usealle maalle, muun muassa Etelä-Korealle ja Japanille, ja maat odottavat saavansa Yhdysvalloilta tukea kriisitilanteessa Kiinan ja Pohjois-Korean muodostamaa uhkaa vastaan. Nato-turvatakuiden uskottavuuden pettäessä myös nämä sopimusjärjestelyt menettäisivät merkityksensä.

Ensimmäinen virke ei pidä lainkaan paikkansa.

Naton viidettä artiklaa on testattu tilanteessa, jossa sotilasliiton voimakkain valtio eli Yhdysvallat joutui hyökkäyksen kohteeksi vuonna 2001. Se on myös ensimmäinen ja viimeinen kerta, kun viides artikla on toistaiseksi otettu käyttöön, kuten puolustusvaliokunta itsekin toteaa:

(50) Syyskuun 11. päivän terrori-iskut vuonna 2001 Yhdysvaltain maaperällä johtivat Naton neuvoston kautta aikain ensimmäiseen päätökseen soveltaa Pohjois-Atlantin sopimuksen viidettä ar-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

tiklaa. Hyökkäys yhtä jäsentä vastaan katsottiin Naton neuvoston 12.9.2001 tekemällä päätöksellä hyökkäykseksi kaikkia vastaan.

Viides artikla, kollektiivinen puolustusvelvoite, takaa Nato-jäsenyyden kannattajien mielestä sen, että kaikki muut Nato-maat kiirehtivät hyökkäyksen kohteeksi joutuneen uhrin avuksi yhteisin sotilaallisin toimin. Näin ei kuitenkaan välttämättä tapahdu. Eikä viides artikla myöskään tätä edellytä.

Nato-jäsenyys on ennen muuta sotilasliitto Yhdysvaltain kanssa. Yhdysvaltain sanotaan antavan muille Naton jäsenmaille turvallisuustakeet. Hyökkäys pienintäkin Nato-maata vastaan olisi samalla hyökkäys maailman mahtavinta sotilasmahtia, Yhdysvaltoja vastaan.

Kuka haluaisi saada vastaansa maan, jonka varustelumenot ovat yksin suuremmat kuin seitsemän seuraavan maailman maan asevarusteluun käyttämät varat? Yhdysvalloilla on joukkoja ja tukikohtia ainakin noin yli 70 maassa.

Harva jäsenyyden aktiivisista kannattajista lienee kuitenkaan pohtinut turvatakuiden käytännön merkitystä ja viidennen artiklan käyttöönoton edellytyksiä, saati sitten sotilasliiton jäsenmaiden erilaista painoarvoa päätöksenteossa, jota artiklaa koskee.

Eivätkä he tunnu pohtivan myöskään sitä, että Nato-jäsenyys tuo mukanaan myös velvoitteita, joiden noudattamista sekä Nato että muut Naton jäsenet — ennen kaikkea Yhdysvallat — valvoivat. Velvoitteisiin kuuluu myös Naton ydinasepolitiikan tukeminen.

Monet Nato-jäsenyyden kannattajat pitävät artiklaa absoluuttisena turvallisuustakuuna, joka nostaa hyökkäyskynnystä ja jopa estää hyökkäyksen jo ennakoita, ja jos hyökkäys kuitenkin tapahtuisi, niin Nato-maiden yhteinen sotilaallinen voima ja sotilaalliset vastatoimet riittävät pitämään huolta siitä, että hyökkääjä voitetaan. Usko perustuu Yhdysvaltain ylivoimaiseksi katsottuun asevoimaan, johon Suomikin nyt aikoo tukeutua.

Yhdysvallat itse vastusti aikoinaan sotilasliittoa perustettaessa absoluuttisia turvatakuita, koska se ei halunnut niiden kautta tulla vedetyksi mukaan muiden maiden käymiin sotiin. Yhdysvallat halusi myös pitää itsellään päätäntäoikeuden siitä, miten viidettä artiklaa tulkitaan ja käytetään.

Yhdysvaltain neuvottelijat tiesivät myös, että automaattista puolustamista koskeva sitoumus olisi nähty välittömästi toimena, jolla kongressin perustuslaillista oikeutta päättää sodasta olisi rajoitettu. Sellaisen sopimuksen hyväksymisen taakse ei olisi saatu riittävää enemmistöä. Neuvottelijat päättivätkin esittää sanamuodon lainaamista Brysselin sopimuksen sijaan Rion sopimuksesta, jonka oli allekirjoittanut 21 muuta Amerikan valtiota.

Rion sopimus lupasi aseellisen hyökkäyksen kohteeksi joutuvalle apua, mutta ei täsmentänyt sitä sotilaalliseksi. Lisäksi hyökkäyksen piti olla vieraan valtion asevoimin tekemä ja provosoimaton. Näin haluttiin estää se, ettei Yhdysvaltoja vedettäisi mukaan konflikteihin vastoin sen omaa tahtoa. Toisaalta artiklan muotoilu ei sulkenut pois aseellisen voiman käyttöä.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Kyse on siitä, kenellä on tulkintaetuoikeus esimerkiksi siitä, onko hyökkäystä ylipäänsä tapahtunut ja onko hyökkäys aseellinen, ja myös siitä, tarvitseeko artiklan mekanisme ylipäänsä ottaa käyttöön, ja jos se otetaan käyttöön, minkälaista apua hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle pitäisi antaa. Sekin tehtiin jo sotilasliittoa perustettaessa selväksi — kuten edellä on kuvattu — ettei annettavan avun tarvitse sotilaallisen hyökkäyksenkään tapahtuessa olla välttämättä sotilaallista.

Monet asiantuntijat katsovat, ettei viides artikla loppujen lopuksi lupaa mitään, mutta se sitoo Naton jäsenmaat tukemaan Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspoliittisia linjauksia. Vain suurimmilla jäsenmailla on ollut uskallusta itsenäiseen päätöksentekoon, kuten Saksan ja Ranskan kieltäytyminen hyökkäyksestä Irakiin Yhdysvaltain rinnalla vuonna 2003 osoitti.

Artiklan nykytulkinta kuitenkin mahdollistaa sen, että Naton jäsenet voivat toimia yhdessä missä maailmankolkassa tahansa puolustaakseen todellisia tai kuviteltuja etujaan mitä tahansa uhkaksi väittämäänsä vastaan. Yhdysvallat puolestaan katsoo, että Nato-sopimus ja sen viides artikla velvoittavat muut Naton jäsenvaltiot sotilaallisiin toimiin sen puolesta silloin, kun Yhdysvaltain johto pitää sellaisia tarpeellisina. Ja missä päin maailmaa tahansa.

Tällä kannalla ovat myös esimerkiksi Baltian Nato-maiden ja Puolan johto Yhdysvaltain eurooppalaisen pääliittolaisen Britannian ohella.

Nato-jäsenyyden jälkeen puolustussopimus Yhdysvaltain kanssa?

Jo pitempään kulisseissa on keskusteltu myös puolustusyhteistyön tiivistämisestä Yhdysvaltain ja Suomen välillä riippumatta siitä, liittyykö Suomi Natoon vai ei. Vaikuttaa siltä, että kyse on laajasta puolustussopimuksesta, josta on tarkoitus päättää Suomen liittyttyä Natoon.

Puolustusvaliokuntaa keskusteluista ei ole informoitu, mutta kun valiokunnan mietintöön on liitetty kehoitus "*hyödyntää maksimaalisesti*" ja "*tarkastella ennakkoluulottomasti*" eri kumppaneiden kanssa tehtyjä yhteistyöjärjestelyjä, vaikuttaa siltä, että puolustusministeriössä ennakoidaan jo tulevaisuutta.

Ohessa maininta valiokunnan lausunnosta:

(39) Valiokunta pitää välttämättömänä, että Suomi hyödyntää maksimaalisesti eri kumppaneiden kanssa solmittujen yhteistyöjärjestelyjen mahdollisuudet myös jatkossa ja tarkastelee ennakkoluulottomasti mahdollisuuksia syventää yhteistyötä entisestään.

Valiokunta korostaa, että kansainväliseen puolustusyhteistyöhön osallistumisen keskeisen kriteerin tulee olla se, miten yhteistyö tukee Suomen kansallisen puolustuksen suorituskykyjen kehittämistä. Nykyisestä laajasta yhteistyöverkostosta selviävät ajan kuluessa ne yhteistyömuodot ja maat, joiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä on eniten lisäarvoa Suomen puolustuskyvyn kehittämiseksi.

Tulevaa uutta yhteistyötä pohjustetaan myös maininnalla "*tavoitella liittokunnan rakenteiden ulkopuolisella yhteistyöllä yhteisen puolustuksen tehokkaampaa toimeenpanoa*". Tästäkään puolustusvaliokuntaa ei ole informoitu, mutta lause heijastaa Yhdysvaltain nykyhallinnon tuttua kie-

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

lenkäyttöö, jossa heijastuu tyytymättömyys sotilasliitto Naton päätöksenteon ja päätösten toteutuksen hitauteen ja byrokratiaan.

Vaikuttaa siltä, että Suomesta on tulossa Yhdysvaltain kulloisenkin hallinnon tuntoja tarkasti seuraava apuri ja Naton johtovaltion toiveita toteuttava uskollinen liittolainen. Tämä kaikki tapahtuu tilanteessa, jossa Suomea johtaa Marinin vasemmistokeskustahallitus.

Ohessa lainaus kannasta, jonka valiokunta hyväksyi tuntematta sen taustaa:

(41) Valiokunta toteaa, että nyt tehtävän kansainvälisen puolustusyhteistyön rooli Suomen puolustuspolitiikassa muuttuu merkittävästi, mikäli Suomi liittyy Natoon. Suomen Nato-jäsenyys johtaisi siihen, että liittokunnan rakenteiden ulkopuolella harjoitetulla sotilaallisella yhteistyöllä tavoiteltaisiin ennen kaikkea yhteisen puolustuksen tehokkaampaa toimeenpanoa.

Yhteistyön avulla luotaisiin myös vaihtoehtoja sen varalle, että Naton konfliktiajan toiminta jostain syystä hidastuisi. Puolustusyhteistyöllä on mahdollista hakea tiettyjen valtioiden ja maaryhmien intresseihin ja tarpeisiin räätälöityjä ratkaisuja ilman 30 jäsenen liittokunnan toimintaan väistämättä liittyvää kankeutta.

Suomen näkökulmasta yhteistyön edelleen kehittäminen Pohjoismaiden, Yhdysvaltain, Ison-Britannian, Ranskan ja Saksan kanssa on välttämätöntä.

Varusmiespalvelu ja Nato

"Asevelvollisuusjärjestelmän ylläpitäminen Nato-Suomessa ei näin ollen olisi mikään ongelma." Valiokunta toteaa, että Nato-maissa kattava, yleinen asevelvollisuus on käytössä Turkissa ja Kreikassa.

Puolustusvaliokunnalta jää mainitsematta, että Turkilla ja Kreikalla on yleinen asevelvollisuus käytössä nimenomaan siksi, että ne ovat olleet sodan partaalla jo kymmeniä vuosia. Myös viime aikoina kahden Nato-maan suhteet ovat jälleen kärjistyneet.

Puolustusvaliokunnan enemmistö unohtaa, että vielä muutama vuosi sitten Suomeen kohdistui Naton ja ennen kaikkea Yhdysvaltain taholta voimakkaita paineita luopua kokonaan varusmiehiin perustuvasta puolustusjärjestelmästä ja perustaa ennen kaikkea ulkomaisiin interventioihin kyvykäs palkka-armeija.

Nyt valiokunnan enemmistö väittää vastoin parempaa tietoa, että "kukin jäsenmaa voi ylläpitää sellaista kansallista puolustusjärjestelmää kuin parhaaksi katsoo". Nato odottaa jäseniltään tietynasteista panostusta liittokunnan yhteisiin tarpeisiin, minkä ohella kukin jäsenmaa voi ylläpitää sellaista kansallista puolustusjärjestelmää kuin parhaaksi katsoo.

Kertomatta jää se, että Yhdysvallat on jo pitkään pyrkinyt muuttamaan Naton jäsenmaiden kansallisia puolustusrakenteita sellaisiksi, jotka vastaavat Yhdysvaltain omia strategisia tarpeita ja tavoitteita. Yhdysvallat tavoittelee liittolaisiltaan ennen kaikkea tukea interventiokyvyilleen ja käymilleen interventiosodilleen.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Venäjä ja Yhdysvallat vastakkain arktisella alueella — Nato-selonteko vaikenee

Suomen tulevat velvoitteet Naton jäsenenä pohjoisen kalottialueen ja arktisen alueen puolustamisessa on unohdettu selonteosta kokonaan, vaikka juuri tällä alueella Yhdysvaltain ja Venäjän vastakkainasettelu on selvästi kasvanut. Ja samalla sotilaallisen yhteenoton vaara.

On ymmärrettävää, että Yhdysvallat haluaa sekä Suomen että Ruotsin puolustamaan suurvalta-etujaan sekä pohjoisella kalotilla että arktisella alueella, mutta Suomelle Nato-jäsenyys merkitsee vaaraa joutua suurvaltaselkkauksen alueeksi ja ensi-iskun kohteeksi.

Yhdysvallat haluaa Suomen Kiinan vastaiseen liittoon

Ajankohtainen suurvaltakonflikti, jossa osallisina ovat ennen kaikkea Kiina, Yhdysvallat, Venäjä ja Euroopan unioni, on Nato-selonteossa hyvin heikosti taustoitettu ja kuvattu. Sitä ei myöskään puolustusvaliokunnan mietinnössä ole arvioitu.

Suomen Nato-jäsenyys merkitsisi Suomen yhä voimallisempaa suuntautumista Yhdysvaltain johtamaan Kiinan vastaiseen rintamaan. Valitettavasti Marinin hallitus on jo ottanut ensiaskeleet myös tähän suuntaan. Donald Trumpin presidenttikaudella Suomi otti Yhdysvaltain vaatimukselta askelia, joilla valmistauduttiin rajaamaan mm. teknologiayhteistyötä kiinalaisyriyten kanssa.

Kun presidentti Joe Biden on jatkanut ja vieläpä vahvistanut Trumpin aloittamaa Kiinan vastaista politiikkaansa, on myös Suomi muuttamassa perinteisiä Kiina-linjauksiaan, jotka ovat toistaiseksi mahdollistaneet suomalaisyrityksille edullisen talousyhteistyön Kiinan kanssa. Viime vuosina yhteistyö Kiinan kanssa on ollut yhä laajempaa mm. elintarvike- ja lihateollisuuden kanssa.

Suomi Naton jäsenenä joutuu yhä tiukemmin seuraamaan Yhdysvaltain linjauksia myös kansainvälisessä politiikassa.

Kansalaismielipiteen muutoksesta huolimatta kansanäänestys tarpeen

Naton jäsenenä Suomi ei voi pysyä suursodan ulkopuolella. Nato-selonteossa ja myös puolustusvaliokunnan mietinnössä väitetään että *”mahdollinen Euroopan laajuinen tai Itämeren alueella tapahtuva sotilaallinen konflikti vaikuttaisi Suomeen, ja Suomen olisi vaikea pysytellä sen ulkopuolella”*.

Perusteluna valiokunta käyttää Ukrainan sotaa, jonka myötä "Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisistä tukijaloista on Venäjän aloittaman hyökkäyssodan myötä pudonnut pohja pois sekä sääntöpohjaiselta kansainväliseltä maailmanjärjestykseltä että mahdollisuudelta harjoittaa perinteistä, rakentavaa naapuruuspolitiikkaa Venäjän suuntaan.

Suursodan syttyessä Suomi sotilasliitto Naton jäsenenä joutuu vuorenvarmasti eturintamavaltiona sotaan. Nato-jäsenyyden ulkopuolella Suomella on sitä vastoin ei vain teoreettinen, vaan myös todellinen mahdollisuus pysyä suursodan ulkopuolella.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

Suomessa kansalaismielipide on koko kylmän sodan jälkeisen ajan tukenut vahvasti sotilaallista liittoutumattomuutta. Tästä kertovat muun muassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kymmenien vuosien ajan tekemät mielipidemittaukset.

Kyselyiden tulokset ovat muuttuneet Nato-jäsenyydelle myönteisiksi vasta helmikuussa 2022 Venäjän Ukrainaan käynnistämän hyökkäyksen jälkeen. Näin ollen kansalaismielipide on ollut Nato-jäsenyyden kannalla noin kaksi ja puoli kuukautta. Mikään ei takaa sitä, etteikö mielipideilmasto voisi myöhemmin jälleen muuttua.

Suomen sotilaallinen liittoutuminen olisi historiallinen, koko Suomen kansainvälistä asemaa muuttava ratkaisu. Siksi tällainen ratkaisu — puolesta tai vastaan — on ankuroitava suomalaisten selvästi ilmaisemaan tahtoon kansanäänestyksessä. Se mahdollistaisi Nato-jäsenyyden hyödyistä ja haitoista myös laaja-alaisen keskustelun, jota nykyisessä tuhtumuksen ja kiireen ilmapiiressä on ollut käytännössä mahdoton käydä.

Erityisesti tasavallan presidentti Sauli Niinistö on perustellut kansanäänestyksen välttämättömyyttä hyvin. Helmikuun 4. päivänä 2022 Niinistö sanoi Iltalehdessä todenneensa jo vuosia sitten, että "yhteiskuntarauhan kannalta on erittäin tärkeää, että tällainen äärimmäisen suuren luokan kysymys tulee käsitellyksi niin, että se nauttii legitimitä, sellaista tunnetta ihmisissä, että on oikein mitattu."

Tasavallan presidentin mukaan häntä vieroksuu "se, että sanotaan, ettei kansa tällaisista asioista ymmärrä, vaan se pitää jättää kansan valitsemien edustajien ratkaistavaksi. Niinhän se jäisikin joka tapauksessa ja mahdollisesti kahdenkolmasosan enemmistöä vaadittaisiin eduskunnassa."

Julkisessa keskustelussa kansanäänestys on torjuttu siksi, että kansanedustajat voivat saada Nato-jäsenyydestä luottamuksellista tietoa, jota kansalaisilla ei ole. Kansanvallassa perustelu on outo. Suomen kansainvälispoliittista asemaa ei voi eikä pidä muuttaa salaisilla perusteilla. Tästä on Suomen historiassa huonoja kokemuksia esimerkiksi talvisodan alla vuonna 1939 solmittuun Molotov-Ribbentropin sopimukseen liittyen.

Nato-kansanäänestystä on vastustettu myös siksi, että se avaisi mahdollisuuden Suomeen kohdistuvaan laaja-alaiseen, ulkopuoliseen, valtiolliseen hybridi- ja informaatiovaikuttamiseen. Tällainen mahdollisuus on kuitenkin olemassa kaikkien vaalien yhteydessä tai niiden välillä. Silti Suomessa ei jätetä eduskunta- tai presidentinvaaleja järjestämättä. Argumentti kertoo epäluottamuksesta suomalaiseen demokratiaan, joka on aina vahvempi kuin ulkopuolinen hybridi- ja informaatiovaikuttaminen. Nato-jäsenyyden pitää kestää myös perusteellinen kansanvallan testi.

Edellisissä eduskuntavaaleissa vuonna 2019 Nato-jäsenyys ei kuulunut vaaliteemoihin. Vielä tammikuussa 2022 selkeä enemmistö kansanedustajista oli Nato-jäsenyyttä vastaan. Näin äänes-täjillä ei ole ollut mahdollisuutta arvioida edes eduskuntavaalien kautta kansanedustajien Nato-kantoja.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Juuri hyväksytyt selonteot ja niiden johtopäätökset sivuutettu

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan selonteko 2020 hyväksyttiin eduskunnassa 4.6.2021, ja puolustus-selonteko 7.12.2021. Kyse on siis hyvin tuoreista linjapäätöksistä.

Euroopassa ja maailmassa meneillään olevan laajan konfliktin kehitysvaiheita ja tärkeimpiä ta-
pahtumia ei Nato-selonteossa selosteta juuri lainkaan.

Myöskään Suomen lähiympäristön tilannekehityksen ja asetelmien selvityksestä ei saa apua pä-
tevän tilannearvion teolle. Kuvaus on hyvin pintapuolinen jättäen eri osapuolten intressien, voi-
mavarojen ja toimintamahdollisuuksien analyysin avoimeksi.

Nato-selonteko ei anna mitään perusteita kiirehtiä uusia ratkaisuja. Siinä kuitenkin todetaan, ettei
ajankohtaista sodan uhkaa kohdistu Suomeen. Viime vuoden lopulla päivitetty linjaukset ovat
edelleen päteviä, vaikka eri aloilla on käytännön toimintoja aiheellista tarkistaa.

"Selonteossa todetaan, että Suomen lähialueen sotilaallinen tilanne on tällä hetkellä rauhallinen,
eikä Suomeen kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa".

Kuten monien sotilasiantuntijoiden suulla on kuultu, niin Suomea ei uhkaa mikään välitön so-
tillaallinen uhka. Miksi tämä tärkeä näkökohta, jonka tulisi olla koko ajankohtaisselonteon perus-
ta, sivuutetaan selonteossa vain yhdellä maininnalla?

Keskeisin johtopäätös, jonka eduskunta vielä viime vuonna yksimielisesti hyväksymissään selon-
teossa teki, oli se, että Suomi harjoittaa aktiivista vakauspolitiikkaa sotilaallisten uhkien ennalta
ehkäisemiseksi eikä salli alueensa käyttöä vihamielisiin tarkoituksiin muita valtioita vastaan.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen doktriiniin on kuulunut se, että Suomen alueesta ei saa
muodostua Venäjän vastaista lähtöalustaa. Tämä ajatus sisältyy myös eduskunnan viime vuonna
hyväksymiin ulko- ja turvallisuuspoliittiseen sekä puolustuspoliittiseen selontekoon.

"Ei ole tarkoituksenmukaista, että Suomi omalla toiminnallaan aiheuttaa toisen rintaman avaami-
sen omilla rajoillaan Yhdysvaltojen ja NATOn vihanpitoon Venäjän kanssa", kuten suurlähettiläs
Heikki Talvitie toteaa omassa asiantuntijalausunnossaan valiokunnalle.

Selontekoja valmisteltiin huolellisesti parin vuoden aikana ja käsiteltiin eduskunnassa perusteel-
lisesti ennen hyväksymistä. Pitäisi olla hyvät perustelut sille, että Nato-selonteossa ei juuri lain-
kaan edes viitata eduskunnan hyväksymiin perustaviin asiakirjoihin. Pitäisi olla hyvät perustelut
sille, että Nato-selonteossa ei juuri lainkaan viitata eduskunnan hyväksymiin perustaviin asiakir-
joihin, jotka sisältävät voimassa olevat turvallisuuspoliittiset linjaukset.

*(89) Valiokunta toteaa, että Suomen turvallisuusympäristö muuttui perusteellisesti 24.2.2022 Ve-
näjä hyökätessä Ukrainaan. Muutos tulee olemaan pitkäkestoinen. Häikäilemätön ja sodan oi-
keussäännöistä täysin piittaamaton toiminta osoittaa, että Venäjä on valmis käyttämään sotilaa-
lista voimaa etujensa ajamiseen. Luottamus Venäjään sopimuskumppanina on romahtanut, ja ti-
lanne on johtanut monissa EU-maissa ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten perusratkaisu-*

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

jen uudelleen arviointiin. Näkyvimmin tämä on heijastunut Saksan ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.

Samalla linjalla on Marinin hallituksen hyväksymä Nato-selonteko, joka toteaa, että Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuisen muutos Venäjän hyökättyä Ukrainaan.

Nato-selonteko lähtee toteamuksesta, että maailmanhistoria alkaa 24.2.2022, mutta "maailmanhistorian mullistavimman sodan", Ukrainan sodan, syitä ei tarkastella lainkaan.

Neuvostoliiton hajoamisen ja Ukrainan tuoreen historian tarkastelu osoittaa sen, että erityisesti viime aikoina harrastettu Suomen vertaaminen Ukrainaan on heikolla pohjalla. Suomi ja Ukraina ovat viimeisten sadan vuoden aikana kulkeneet aivan eri teitä, joten yhtäläisyyksien hakeminen ontuu pahasti. Se näyttää kuitenkin olevan myös ajankohtaiselonteon taustalla vahvasti vaikuttava oletus.

Nato-selonteko keskittyy Venäjän Ukrainaa vastaan aloittaman sodan tuottamaan tilanteeseen, mutta se on ajallisesti ja alueellisesti hyvin rajoittunut näkökulma Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tilannearvion tekemiseen. Jos tarkoituksena on selvittää perusteita turvallisuuspoliittisen linjan perustavalle muutokselle, siis ennen kaikkea kysymykselle Nato-jäsenyydestä, ei kii-reesti ja pintapuolisesti tehty selonteko anna päätöksenteolle riittäviä perusteita.

Ukrainan sota on elimellinen osa Neuvostoliiton hajoamissotia, joissa Venäjä on pyrkinyt pitämään tietyt sillanpääasemat itsellään taatakseen läsnäolonsa Etelä-Kaukasiassa, Mustallamerellä ja Lähi-idässä.

Euroopassa ja maailmassa meneillään olevan laajan konfliktin kehitysvaiheita ja tärkeimpiä tapahtumia ei selosteta juuri lainkaan.

Tarvittaisiin ehdottomasti syvällisempää analyysia ja sen käsittelylle riittävästi aikaa. Ukrainassa käytävän sodan aiheuttamassa mieliä kiihdyttäneessä tilanteessa ei pitäisi tehdä päätöksiä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan peruslinjojen muuttamisesta.

Jos tarkoituksena olisi ollut objektiivinen taustoitus Suomen Nato-päätökselle, niin Suomen aikaisemman turvallisuuspolitiikan hyvät ja huonot puolet olisi pitänyt ruotia perusteellisesti.

Puolustusvaliokunta toteaa yhtyvänsä selonteon arvioon siitä, että Venäjän käynnistämä hyökkäyssota on vakava uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle.

Esitän, että:

1. Suomi ei hae sotilasliitto Naton jäsenyyttä, vaan pysyy myös jatkossa sotilaallisesti liittoutumattomana. Vain sotilasliittojen ulkopuolella Suomella on mahdollisuus pysyä suur-sodan syttyessä sotatoimien ulkopuolella.

Valiokunnan lausunto PuVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

2. Puolustusvaliokunnan mielestä Suomen on ilmoitettava, ettei se salli missään olosuhteissa ydinaseiden sijoittamista Suomeen eikä sen maa-alueita, ilmatilaa tai merialueita käytettävän ydinaseiden kuljetukseen tai läpikulkuun, koska se merkitsisi mahdollisessa suursodassa Suomen joutumista automaattisesti eturintamavaltiona ydinaseiskujen kohteeksi.
3. Suomi ei aio kouluttaa suomalaisia lentäjiä kuljettamaan ja käyttämään ydinaseita.
4. Puolustusvaliokunta katsoo, ettei Suomen alueelle pidä sijoittaa pysyvästi minkään maan asevoimia eikä myöskään sotilasliitto Naton tukikohtia. Näin Suomi välttää omalta osaltaan kansainvälisen tilanteen kärjistymisestä aiheutuvat riskit ja pysyy niiden ulkopuolella.
5. Suomi ei salli eikä anna minkään muun valtion tai sen asevoimien käyttää maamme aluetta tai ilmatilaa vihamielisiin tarkoituksiin muita valtioita vastaan.
6. Suomen jäsenyydestä sotilasliitto Natossa on järjestettävä kansanäänestys.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä esitetyn huomioon.

Helsingissä 10.5.2022

Markus Mustajärvi vas